

НУМІЗМАТИКА ФАЛЕРИСТИКА

INTERNATIONAL COIN TREND MAGAZINE

Нові монети та банкноти України

Історія доларової монети Сполучених Штатів Америки

Нагороди Королівства Афганістан

Ювілейна медаль «XX років РКЧА»

Монети Молдови 1992–2005

Берестейський мир та Холмщина у фалеристичних пам'ятках 1918 року

ISSN 1811-542X

9 771811 542003

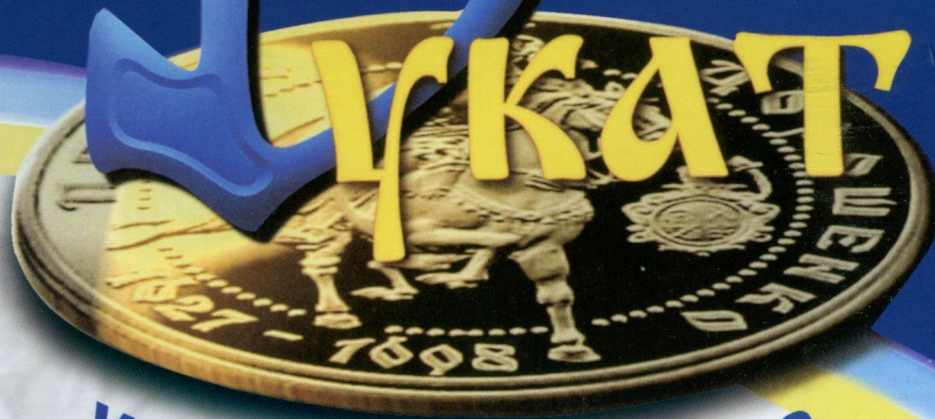
С І Ч Е Н Ь — Б Е Р Е З Е Н Ь

1' 2006

31 МАРТА, 14-00

антик-салон

www.dukat.com.ua

3-й нумизматический аукцион

"МОНЕТЫ ЦАРСКОЙ РОССИИ"

Украина, г. Киев, ул. Саксаганского 55,
тел.»: +38 (044) 289 83 46, 284 33 73

e-mail: dukat@dukat.com.ua

У НОМЕРІ

Нові монети та банкноти України.....	3
Книжкова крамниця.....	9
Десятніков О. Історія доларової монети Сполучених Штатів Америки.....	12
Тісов Г., Ширшов В. Нагороди країн світу. Королівство Афганістан.....	20
Лазаренко В. Ювілейна медаль «XX років РКЧА».....	27
Відповіді читачам.....	31
Салгирський В. Для відважних вогнеборців.....	32
Кучерук О. Українська Родовідна Установа (УРУ) та часопис «Рід та Знамено».....	37
Толкушин О. На батьківщині Кобзаря.....	40
Монети Молдови 1992—2005.....	42
Оголошення колекціонерів.....	46
Мельник О., Пахолко С. Берестейський мир та Холмщина у фалеристичних пам'ятках 1918 року.....	48

В НОМЕРЕ

Новые монеты и банкноты Украины.....	3
Книжная полка.....	9
Десятников А. История долларовой монеты Соединенных Штатов Америки.....	12
Тисов Г., Ширшов В. Награды стран мира. Королевство Афганистан.....	20
Лазаренко В. Юбилейная медаль «XX лет РККА».....	27
Ответы читателям.....	31
Салгирский В. Для отважных огнеборцев.....	32
Кучерук А. Украинская Родоводная Организация (УРУ) и журнал «Рід та Знамено».....	37
Толкушин О. На родине Кобзаря.....	40
Монеты Молдовы 1992—2005.....	42
Объявления коллекционеров.....	46
Мельник А., Пахолко С. Берестейский мир и Холмщина в фалеристических памятках 1918 года.....	48

The Editorial Board does not necessarily share
the author's opinions.

The authors assume full responsibility for their
materials, including all of the personal and place
names mentioned therein.

The advertisers and advertising
agencies are responsible for the accuracy
of their information.

© All rights reserved

Any materials contained in this publication
can be reprinted, duplicated or otherwise
distributed only with the Editors' knowledge
and consent.

IN THIS ISSUE

New Coins and Banknotes of Ukraine	3
Bookshop	9
Desiatnikov A. United States of America Dollar Coin History	12
Tisov G., Shyrshov V. The World Countries Awards. The Afghanistan Kingdom	18
Lazarenko V. Commemorative Medal “20 years of RKKA”	27
Answers to Readers' Letters	31
Salgirsky V. For Brave Fire Fighters	32
Kucheruk A. Ukrainian Ancestry Organization (UAO) and “Nation and Banner” Journal	37
Tolkushyn O. At Kobza–Player Homeland	40
Moldova Coins (1992–2005)	42
Collector Ads	46
Melnyk A., Paholko S. Berestechko Treaty and Kholmshchyna in Faleristic booklets (1918)	48

INHALTSVERZEICHNIS

Neue Muenzen und Banknoten der Ukraine	3
Buecherregal	9
Desjatinikow A. Die Geschichte der Dollarmuenze der USA	12
Tissow G. Schirschow W. Die Auszeichnungen der Laender der Welt. Das Koenigreich Afganistan	20
Lasarenko W. Das Jubilaemmedal “20 Jahre der RKKA”	27
Antworten fuer die Leser	31
Salgirskij W. Fuer tapfere Feuerkaempfer	32
Kutscheruk A. Die ukrainische Organisation der Stammbaum-Geschichte (URU) und die Zeitschrift “rGeneration und Banner”	37
Tolkuschin O. In der Heimat von Kobsar	40
Die Muenzen Moldowas 1922–2005	42
Anzeige der Sammler	46
Melnik A. Pacholko S. Berestejskij Frieden und Cholmschtschina in den Faleristik-Denkschriften 1918	48

Нові монети та банкноти України

Национальный банк Украины информирует

В публикациях Национального банка Украины рассказывается о новых памятных монетах Украины. Дается краткая информация об исторических событиях, которым посвящены монеты, их описание и технические характеристики, сведения об авторах эскизов и гипсовых моделей.

National Bank of Ukraine informs

Publications of the National Bank of Ukraine give information about the new memorable coins of Ukraine. Brief information about historical events reflected by the coins, their description and technical parameters, data about the authors of sketches and Paris plaster models are given.

Die Nationalbank der Ukraine informiert

In den Veröffentlichungen der Nationalbank der Ukraine handelt es sich um neue Gedenkmünzen der Ukraine. Es werden kurze Informationen ueber die historischen Ereignisse, denen die Muenzen gewidmet sind, ihre Beschreibung und technische Charakteristik sowie ueber die Autoren der Skizzen und Gipsmodelle gegeben.

Батурин

Национальний банк України ввів у обіг 16 листопада 2005 р. пам'ятну монету «Батурин» номіналом 10 гривень, яка розпочинає серію «Гетьманські столиці» і присвячена столиці Гетьманщини, резиденції гетьманів Лівобережної України Д. Многогрішного, І. Самойловича, І. Мазепи та К. Розумовського – Батурину. Починаючи з 1669 р. тут розмішувались і функціонували вищі урядові установи, мешкали представники козацької старшини. Зруйнований у 1708 р. за наказом царя Петра I, Батурин відродився і вдруге й востаннє став столицею козацької держави за гетьмана Кирила Розумовського, але назавжди залишився символом національної державності.

Монету виготовлено із срібла 925 проби, якість – «пруф», маса в чистоті – 31,1 г, діаметр – 38,61 мм, тираж – 5000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети зображено угорі малий Державний Герб України на тлі променів, які символізують мрію про

незалежну Україну, нижче півколом розміщено напис **УКРАЇНА**, по обидва боки монети – запорожців з ікони Покрови Січової, унизу написи в три рядки **10/ ГРИВЕНЬ/ 2005**, а також позначення металу, його проби – **Ag 925**, маси в чистоті – **31,1**.

На реверсі монети зображено чотири портрети в медальонах, під якими на стрічці написи у два рядки **ДЕМ'ЯН МНОГОГРІШНИЙ/ ІВАН САМОЙЛОВИЧ/ ІВАН МАЗЕПА/ КИРИЛО РОЗУМОВСЬКИЙ**, над портретами – герб міста, під стрічкою – вид Батурина з лубочної картини середини XIX ст., угорі півколом у два рядки розміщено написи **ГЕТЬМАНСЬКА СТОЛИЦЯ/ БАТУРИН**.

Художник і скульптор – Володимир Атаманчук.

Печатка міста Батурин, 1686 р.

Батурин. Палац Розумовського.

Родина Симиренків

Національний банк України, продовжуючи серію «Славетні роди України», ввів у обіг 28 листопада 2005 р. пам'ятну монету «Родина Симиренків» номіналом 10 гривень, присвячену відомому українському роду Симиренків, який подарував Україні талановитих інженерів, промисловців-цукрозаводчиків, видатних учених-садівників, щедрих меценатів. Нащадки козацького роду, серед яких були і кріпаки (зокрема, Федір Симиренко) дорівняли до осіб з дворянськими титулами, увійшли до кіл найбагатших підприємців Європи. А видатний вчений-помолог, садівник Лев Платонович Симиренко, створив одну з найвідоміших в Європі колекцій плодово-ягідних культур, вивів сорт яблунь, широко відомий під назвою «Ренет Симиренка».

Монету виготовлено із срібла 925 проби, якість – «пруф», вага в чистоті – 31,1 г, діаметр – 38,61 мм, тираж – 5000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети угорі розміщено: напис півколом **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК**, під яким – малий Державний Герб України на тлі стилізованого яблуневого цвіту, який символізує родове дерево; нижче – напис **УКРАЇНА**; позначення металу, його проби – **Ag 925**, вага в чистоті – **31,1** (ліворуч), рік карбування монети – **2005** (праворуч); унизу півколом напис – **ДЕСЯТЬ ГРИВЕНЬ**.

На реверсі монети зображено стилізовану гілку родового дерева, серед листків-вітів якої розміщено імена та роки життя представників роду Симиренків: **ФЕДІР (1790–1867)**, **ПЛАТОН (1820–1863)**, **ВАСИЛЬ (1835–1915)**, **ЛЕВКО (1855–1920)**, **ВОЛОДИМИР (1891–1938)** та унизу півколом напис – **РОДИНА СИМИРЕНКІВ**.

Художники – *Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.*
Скульптор – *Володимир Дем'яненко.*

*Василь Симиренко
(1835–1915)*

*Володимир Симиренко
(1891–1943)*

*Левко Симиренко
(1855–1920)*

Свято-Успенська Святогірська лавра

Національний банк України, продовжуючи серію «Пам'ятники архітектури України», ввів у обіг 8 грудня 2005 р. пам'ятну монету «Свято-Успенська Святогірська лавра» номіналом 5 гривень, присвячену відомій архітектурно-історичній пам'ятці (XVII–XIX ст.) – Святогірському Успенському монастирю, якому в 2004 році присвоєно статус лаври. Монастир, побудований біля підніжжя гір на правому березі річки Сіверський Донець, вперше згадується в 1624 році. Головну роль у його архітектурній композиції відіграє Миколаївська церква (XVII ст.) – найдавніший храм монастиря, основна частина якого розміщується в скелі.

Монету виготовлено з нейзильберу, якість – «спеціальний анциркулейтед», маса – 16,54 г, діаметр – 35,0 мм, тираж – 45 000 штук. Гурт монети – рифлений.

На аверсі монети зображено Чудотворну ікону Божої Матері Святогірської, по обидва боки якої два ангели тримають дари – монети, хрести, підвіски тощо, угорі півколом напис **УКРАЇНА**, праворуч – малий Державний Герб України, ліворуч – рік карбування монети – **2005**, унизу півколом – **П'ЯТЬ ГРИВЕНЬ**.

На реверсі монети на березі річки зображено древній Святогірський Успенський монастир, розташований біля підніжжя крейдяних гір, укритих густим лісом, та угорі півколом напис **СВЯТО-УСПЕНСЬКА СВЯТОГІРСЬКА ЛАВРА**.

Художник – *Микола Кочубей.*
Скульптор – *Володимир Дем'яненко.*

Володимир Винниченко

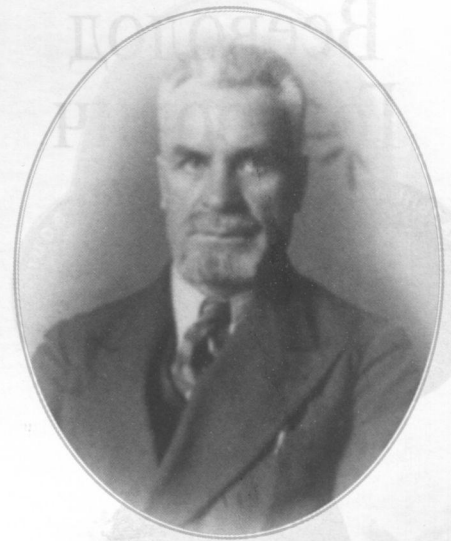
Національний банк України, продовжуючи серію «Видатні особистості України», ввів у обіг 30 листопада 2005 р. ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену 125-річчю від дня народження громадського і політичного діяча, письменника Володимира Винниченка. Володимир Кирилович – одна з ключових постатей

української історії й культури перших десятиліть ХХ ст., який, поринувши у вир політичного життя, став заступником голови Центральної Ради М.Грушевського, очолив перший український Уряд, а наприкінці 1918 р. був ініціатором формування і першим головою Директорії Української Народної Республіки.

Монету виготовлено з нейзильберу, якість «спеціальний анциркулейтед», маса – 12,8 г, діаметр – 31,0 мм, тираж – 20 000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети у центрі зображено малий Державний Герб України, під ним рік карбування монети – **2005**, по колу розміщено написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі) **ДВІ ГРИВНІ** (унизу).

На реверсі монети зображено портрет Винниченка, по боках від якого вертикально розташовані написи – **ВОЛОДИМИР/ВИННИЧЕНКО** (ліворуч) та роки життя **1880/1951** (праворуч).

Художники – Святослав Іваненко (аверс), Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук (реверс).

Скульптори – Святослав Іваненко, Володимир Дем'яненко.

Олег Антонов

Національний банк України, продовжуючи серію «Видатні особистості України», ввів у обіг 3 лютого 2006 року ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену 100-річчю з дня народження Олега Костянтиновича Антонова (1906–1984 рр.) – авіаконструктора, під керівництвом якого створювалися транспортні, навчальні, спортивні літаки та планери. Олег Антонов завжди прагнув, щоб його літаки, у тому числі такі гіганти, як «Антей» і «Руслан», були універсальними й красивими, могли перевозити багато вантажів і пасажирів на великі відстані. Нині фахівці Авіаційного науково-технічного комплексу ім. О. К. Антонова продовжують справу талановитого конструктора. Монету виготовлено з нейзильберу, якість «спеціальний анциркулейтед»,

маса – 12,8 г, діаметр – 31,0 мм, тираж – 45 000 штук.

Гурт монети рифлений.

На аверсі монети в центрі композиції зображені літаки (АН-2 та АН-124 «Руслан»), під якими розміщено номінал монети **2/ ГРИВНІ**; угорі півколом напис – **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, під ним – малий Державний Герб України та рік карбування монети **2006**.

На реверсі монети на тлі стилізованого креслення зображено портрет Антонова, праворуч від якого – логотип «АН» та півколом розміщено написи: **ОЛЕГ АНТОНОВ** (праворуч), роки життя – **1906 – 1984** (унизу ліворуч).

Художник – Микола Кочубей.

Скульптор – Роман Чайковський.

Всеволод Голубович

Національний банк України, продовжуючи серію «Видатні особистості України», ввів у обіг 20 грудня 2005 р. ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену 120-річчю від дня народження українського політичного і державного діяча Всеволода Олександровича Голубовича, внесок якого в процес українського право- і державотворення досить значний.

З 18 січня 1918 р. – перший голова Ради народних міністрів, міністр закордонних справ УНР. У грудні 1917 – січні 1918 рр. очолював делегацію УНР на мирних переговорах з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною.

Монету виготовлено з нейзильберу, якість «спеціальний анциркулейтед», маса – 12,8 г, діаметр – 31,0 мм, тираж – 20 000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети в центрі зображено малий Державний Герб України, під ним рік карбування монети – 2005, по колу розміщено написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **ДВІ ГРИВНІ** (унизу).

На реверсі монети зображено портрет В. О. Голубовича, по колу розміщено напис **ВСЕВОЛОД ГОЛУБОВИЧ** (угорі), роки життя – 1885–1939 (унизу).

Художники і скульптори – Володимир Дем'яненко (аверс), Святослав Іваненко (реверс).

500 років козацьким поселенням. Кальміуська паланка

Національний банк України ввів у обіг 23 грудня 2005 р. ювілейну монету «500 років козацьким поселенням. Кальміуська паланка» номіналом 5 гривень, присвячену 500-річчю виникнення українських козацьких поселень на території нинішніх Донецької і Луганської областей, які згодом утворили Кальміуську паланку Війська Запорозького Низового.

Монету виготовлено з нейзильберу, якість – «спеціальний анциркулейтед», маса – 16,54 г, діаметр – 35,0 мм, тираж – 30 000 штук. Гурт монети – рифлений.

На аверсі монети зображено стилізований герб Війська Запорозького,

ліворуч від якого – малий Державний Герб України, рік карбування монети – 2005 (унизу) та кругові написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **П'ЯТЬ ГРИВЕНЬ** (унизу).

На реверсі монети зображено козацьку громаду на чолі зі старшиною, ліворуч – половецьку кам'яну бабу, під композицією – герб Кальміуської паланки. По колу монети розміщено написи: **500 РОКІВ КОЗАЦЬКИМ ПОСЕЛЕННЯМ. КАЛЬМІУСЬКА ПАЛАНКА.**

Художник і скульптор – Святослав Іваненко.

Козацька дозорна вежа.

Паланочні печатки.
(З книги А. Скальковського «Історія Нової Січі або останнього коша запорозького». Одеса, 1846)

Олексій Алчевський

Національний банк України, продовжуючи серію «Видатні особистості України», ввів у обіг 26 грудня 2005 р. ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену 170-річчю від дня народження Олексія Кириловича Алчевського (1835–1901 рр.) – українського промисловця і банкіра, засновника ряду банків та промислових підприємств, зокрема, першого в місті Харкові і другого в Росії банку комерційного кредиту під

назвою «Харківський торговельний банк», першого в Росії Земельного банку, одного з фундаторів Сільськогосподарського Товариства. За його ініціативою будуються два найбільші металургійні заводи (нині це ВАТ «Алчевський металургійний комбінат» та ВАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча»).

Монету виготовлено з нейзильберу, якість «спеціальний анциркулейтед», маса – 12,8 г, діаметр – 31,0 мм, тираж – 20 000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети зображено паровоз (як символ прогресу наприкінці XIX ст.) на тлі стилізованих абрисів териконів, доменної печі та мартенівського цеху; розміщено: малий Державний Герб України (ліворуч), круговий напис **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), під ним – рік карбування монети **2005**, унизу – **2 ГРИВНІ**.

На реверсі монети зображено портрет Олексія Алчевського, під ним півколом розміщено написи **1835 – ОЛЕКСІЙ АЛЧЕВСЬКИЙ – 1901**.

Художник і скульптор Володимир Атаманчук.

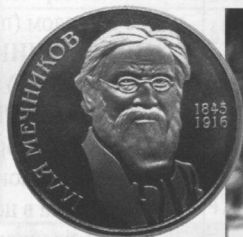

Будівля Донецько-Юрїївського металургійного товариства, XIX ст.

Ілля Мечников

Національний банк України, продовжуючи серію «Видатні особистості України», ввів у обіг 29 грудня 2005 р. ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену 160-річчю від дня народження Іллі Ілліча Мечникова (1845–1916 рр.) – видатного вченого зі світовим ім'ям, лауреата Нобелівської премії (1908). І. І. Мечников – один з основоположників еволюційної ембріології, імунології та мікробіології, який відкрив явище фагоцитозу, розробив фагоцитарну теорію імунітету (1883). Ідеї вченого і нині сприяють розвитку різних галузей біології та медицини.

Монету виготовлено з нейзильберу, якість «спеціальний анциркулейтед», маса – 12,8 г, діаметр – 31,0 мм, тираж – 20 000 штук. Гурт монети рифлений.

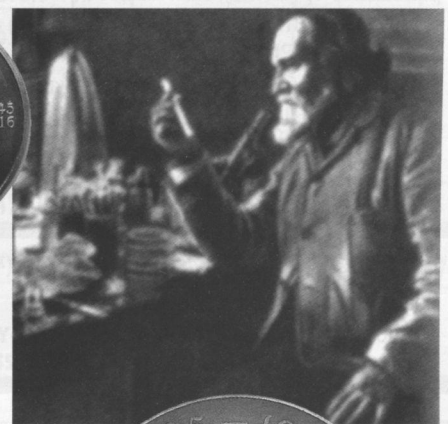

На аверсі монети праворуч зображено клітину під мікроскопом – стилізований процес фагоцитозу, ліворуч – рік карбування монети **2005** і малий Державний Герб України. По колу монети розміщено написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (ліворуч) та **ДВІ ГРИВНІ** (унизу).

На реверсі монети зображено портрет Іллі Мечникова (змішений вправо) та праворуч – роки життя **1845/1916**, ліворуч – напис півколом **ІЛЛЯ МЕЧНИКОВ**.

Художники – Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори – Роман Чайковський, Володимир Дем'яненко.

Пам'ятна медаль до 100-річчя Одеського університету ім. І. Мечникова, 1965 р. Медальєр Онушук.

Рік Собаки

Національний банк України, розпочинаючи серію «Східний календар», ввів у обіг 4 січня 2006 р. пам'ятну монету «Рік Собаки» номіналом 5 гривень, присвячену року Собаки, одній з тварин східного календаря, який засновано на дванадцятирічному циклі Юпітера – найбільшій планеті Сонячної системи.

Монету виготовлено із срібла 925 проби, якість – «пруф», маса в чистоті – 15,55 г, діаметр – 33,0 мм, тираж – 12 000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети в оточенні рослинного орнаменту, виконаного технікою примітивізму, розміщено написи: **УКРАЇНА / 5 / ГРИВЕНЬ**; угорі – малий Державний Герб України, над яким – напис **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК**, унизу – рік карбування монети **2006**, а також позначення металу, його проби – **Ag 925**, маси в чистоті – **15,55**.

На реверсі монети в лубочному стилі зображено собаку в оточенні стилізованого рослинного орнаменту. Над цією композицією і під нею розміщено абрисні фігурки всіх 12 символів східного календаря, унизу напис – **РІК /СОБАКИ**.

Художники – Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.
Скульптор – Володимир Дем'яненко.

10 років антарктичній станції «Академік Вернадський»

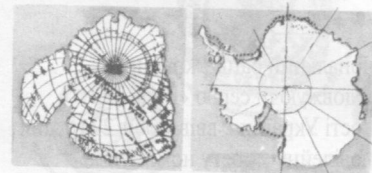
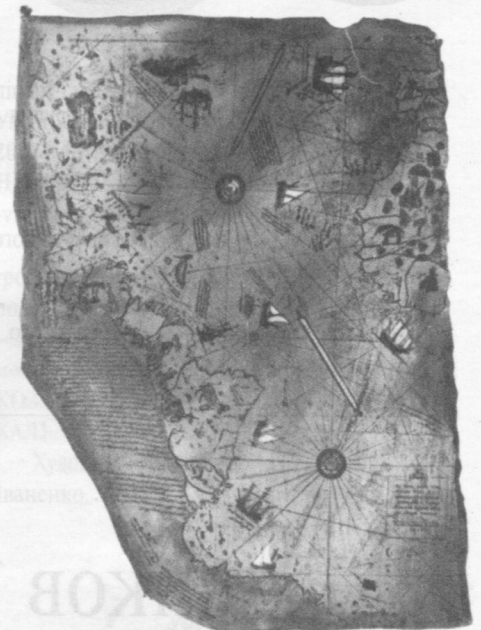
Національний банк України ввів у обіг 16 січня 2006 р. ювілейну монету номіналом 5 гривень, присвячену українському антарктичному науковому центру – станції «Академік Вернадський» (попередня назва «Фарадей»), яка розташована на острові Галіндес Аргентинського архіпелагу. Станцію було передано Україні згідно з Меморандумом про взаєморозуміння між Британською антарктичною службою та Українським антарктичним центром. Дослідження на станції проводяться за багатьма науковими напрямками та спрямовані на забезпечення геополітичних інтересів України в цьому регіоні, інтеграції у світову науку тощо.

Монету виготовлено з нейзильберу, якість – «спеціальний анциркулейтед», маса – 16,54 г, діаметр – 35,0 мм, тираж – 60 000 штук. Гурт монети – рифлений.

На аверсі монети зображено український прапор, який майорить на вертикальному штоці, унизу станцію «Академік Вернадський» та розміщено: напис півколом (праворуч) **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК**, нижче малий Державний Герб України, під яким написи – **УКРАЇНА / 5 ГРИВЕНЬ**, рік карбування монети **2006** (ліворуч).

На реверсі монети зображено абрис Антарктиди та в центрі нуля напису **10 РОКІВ** зірочкою позначено географічне розташування станції. По колу монети – написи: **АНТАРКТИЧНА СТАНЦІЯ** (угорі праворуч), **«АКАДЕМІК ВЕРНАДСЬКИЙ»** (унизу ліворуч).

Художники – Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.
Скульптори – Володимир Атаманчук, Роман Чайковський.

Карти Антарктиди, які створив у 1513 р. адмірал Туреччини, картограф і вчений-географ Пірі Реїс.

Всі монети та медалі відкарбовано на Монетному дворі Національного банку України.
За Розпорядженням НБУ від 08.06.2000 р. на пам'ятних монетах України розміщується логотип Монетного двору України. Пам'ятні монети України є дійсними платіжними засобами України і обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.
Пам'ятні монети із дорогоцінних металів реалізуються в Україні і за кордоном за колекційною ціною.

НУМІЗМАТИКА ФАЛЕРИСТИКА

Журнали можна отримати поштою, надіславши поштовий переказ на адресу редакції:

Максим Загребя, А.С. 43, Київ, 02147

Пропозиція дійсна до 31 травня 2006 р.

Наявність журналів в редакції та вартість з пересилкою рекомендованою банделроллю.			По Україні		По Росії та СНА	
			Ціна за один номер	Ціна за річний комплект	Ціна за один номер	Ціна за річний комплект
1	1997	№ - - - 4	15,0 грн	- - -	140,0 руб	- - -
2	1998	№ - 2, 3, 4		57,0 грн		500,0 руб
3	1999	№ - 2, 3, 4		57,0 грн		500,0 руб
4	2000	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн		500,0 руб
5	2001	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн		500,0 руб
6	2002	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн		500,0 руб
7	2003	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн		500,0 руб
8	2004	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн		500,0 руб
9	2005	№ 1, 2, 3, 4		57,0 грн		500,0 руб
10	2 будь-яких номери, вказаних в п. 1-9		Знижки	30,0 грн		265,0 руб
11	3 будь-яких номери, вказаних в п. 1-9		дійсні, тільки	43,0 грн		380,0 руб
12	6 будь-яких номерів, вказаних в п. 1-9		за умови	85,0 грн		750,0 руб
13	10 будь-яких номерів, вказаних в п. 1-9		одночасної	140,0 грн		1235,0 руб
14	20 будь-яких номерів, вказаних в п. 1-9		купівлі	275,0 грн		2425,0 руб
15	1997-2001	Комплект, 20 журналів		275,0 грн		2425,0 руб
16	1997-2001	Ювілейна підшивка з 20 журналів (шкіряне оправлення, гальванопластика)		650,0 грн		5725,0 руб
17	1997-2002	Комплект, 24 журнали		330,0 грн		2900,0 руб
18	1997-2003	Комплект, 28 журналів		385,0 грн		3390,0 руб
19	1997-2004	Комплект, 32 журнали		435,0 грн		3830,0 руб
20	1997-2005	Комплект, 36 журналів		490,0 грн		4300,0 руб

Не забудьте зазначити у поштовому переказі «Для письмового повідомлення», які саме номери журналу Ви бажаєте отримати та зворотною адресу.

Журнал також можна придбати:

в США - Dmitry Markov, «Coins & Medals», P. O. Box 950, New York, N.Y., 10272

в Израїле - Сергей Сорока, irina59@012.net.il, тел. +972 55 70 50 49

Файли (230x298 мм)

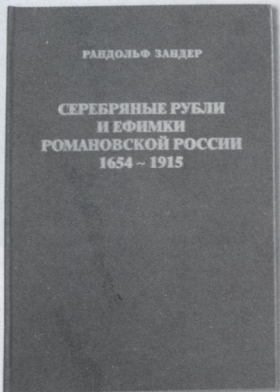
Файли	№ п/п	Кількість ячеек	Розмір ячеек мм	Ціна з відправленням поштою	
ДЛЯ МОНЕТ	A3	12 (3x4)	67x72	5 шт. у будь-якій комплектації - 50 грн 10 шт. у будь-якій комплектації - 95 грн 20 шт. у будь-якій комплектації - 180 грн	
	A4	24 (4x6)	50x47		
	A5	35 (5x7)	40x40		
	A6	48 (6x8)	32x34		
	A7	70 (7x10)	27x27		
	A8	96 (8x12)	25x23		
	A9	117 (9x13)	20x20		
	ДЛЯ БАНКНОТ	B1	1		203x294
		B2	2		203x145
B3		3	203x97		
B4		4	203x70		

Не забудьте зазначити у талоні поштового переказу порядковий номер та кількість.

Все указанные книги можно получить по почте, отправив почтовый перевод в адрес редакции журнала: Максим Загребя, а/я 43, Киев, 02147, Украина.
Не забудьте указать в графе почтового перевода «Для письменного сообщения», обратный адрес, фамилию автора и название книги.
Предложение действительно до 31 мая 2006 г.

Рандольф Зандер

**СЕРЕБРЯНЫЕ РУБЛИ И
ЕФИМКИ РОМАНОВСКОЙ
РОССИИ
1654–1915**

Киев, 1998 г.

Формат 210×290 мм,
твёрдый переплет, 207 с.

Книга американского исследователя и коллекционера, председателя русского нумизматического общества, человека, стоявшего у истоков издания журнала, «JOURNAL OF THE RUSSIAN NUMISMATIC SOCIETY», отражает американский взгляд на нашу историю сквозь призму нумизматики.

Этот взгляд, как бы со стороны, часто неожиданный, странный и интересный для нас, воспитанных на определенных исторических штампах. Это — беспристрастное мнение человека, увлеченного коллекционированием русских монет.

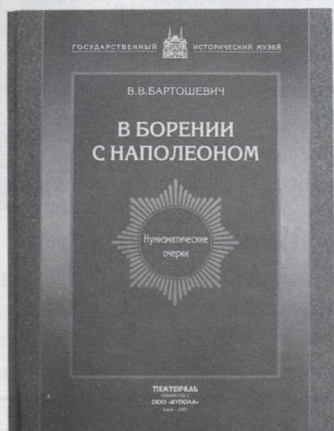
Коллекционеры откроют для себя много нового, ибо в книге собраны сведения, почерпнутые автором из русскоязычных источников, не всегда доступных читателю. Легкий, эмоциональный и доступный стиль изложения делает книгу увлекательной, в ней чувствуется интерес автора к нашей истории.

На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
по Украине — 55,- грн.
Россия и СНГ — 460,- руб.

В. В. Бартошевич

**В БОРЕНИИ
С НАПОЛЕОНОМ
НУМИЗМАТИЧЕСКИЕ ОЧЕРКИ**

Киев, 2001 г.

Формат 218×288, мягкий переплет,
210 с., тираж 500 экз.

В книге опубликованы десять работ известного историка и нумизмата В. В. Бартошевича.

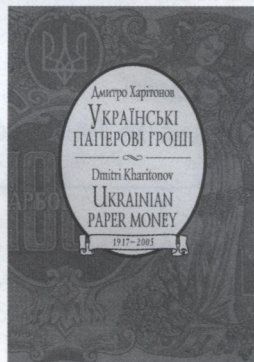
Разные по содержанию, они объединены общей тематикой: история Отечественной войны 1812 г. рассматривается через памятники нумизматики — медали, ополченские знаки, кресты и др. Автор раскрывает малоизвестные стороны Отечественной войны, анализируя нумизматические и письменные источники, обширную мемуарную литературу и изобразительный материал. В «Приложениях» приводится именной указатель, перечень иллюстраций, библиографическая справка и список сокращений. Для специалистов-нумизматов, музейных работников, историков широкого профиля, а также для читателей интересующихся историей.

На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
по Украине — 57,- грн.
Россия и СНГ — 460,- руб.

Дмитро Харітонов

УКРАЇНСЬКІ ПАПЕРОВІ ГРОШІ

Київ, 2005 р.

Формат 147×210 мм, м'яка
обкладинка, 112 с.

Каталог містить детальну інформацію про державні випуски паперових грошей, котрі були надруковані для обігу в Україні з 1917 по 2005 р.

Кольорові ілюстрації більше 160 бон, багато з яких публікуються вперше.

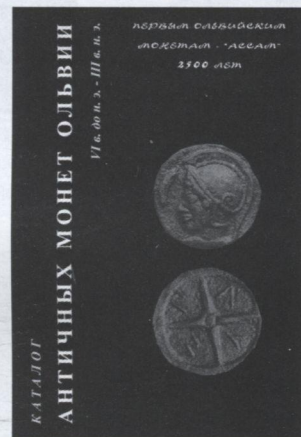
Описані основні характеристики бон: розмір, колір, якість паперу, водяні знаки, інші.

Українською та англійською мовами.
Ціни для трьох станів збереження в євро.

Ціна з пересилкою по пошті:
По Україні — 130,- грн.
Росія та СНД — 1100,- руб.

Валерий Нечитайло

**КАТАЛОГ АНТИЧНЫХ МОНЕТ
ОЛЬВИИ
VI в. до н.э. III в. н.э.**

Киев, 2000 г.

Формат 210×300 мм,
мягкий переплет, 160 с.,
+ 29 цветных плат.

Описание и прорисовки античных монет Ольвии.
724 позиции.

Цены в гривнях, на две степени сохранности — «Fine», «VF».

На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
по Украине — 115,- грн.
Россия и СНГ — 920,- руб.

Какаренко В. И., Шталенков И. Н.

МОНЕТЫ ВЕЛИКОГО КНЯЖЕСТВА ЛИТОВСКОГО 1492 – 1707

Минск, 2005 г.

Формат 160×212 мм,
мягкий переплет, 80 с.,
тираж 200 экз.

Книга содержит описание всех известных типов монет Великого княжества Литовского, выпущенных в 1492–1707 гг. монеты в каталоге расположены хронологически — по периодам правления великих князей литовских, по номиналам, типам, годам чеканки.

Указаны степень редкости монет и их оценочная стоимость в четырех степенях сохранности. Приведены научное описание и 103 монетных типов, состоящих из 440 основных разновидностей монет. В каталоге представлены иллюстрации 154 монет в натуральную величину.

На русском языке

Цены в долларах США.

Цена с пересылкой по почте:

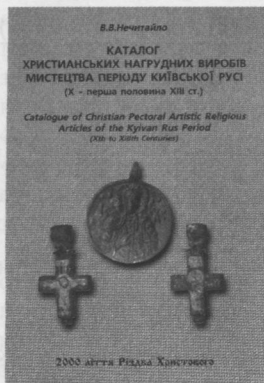
По Украине — 63,- грн.
Россия и СНГ — 550,- руб.

Усі зазначені книжки можна отримати поштою, надіславши поштовий переказ на адресу редакції журналу: Максим Загребя, а/с 43, Київ, 02147, Україна.
Не забудьте в графі поштового переказу «Для письмового повідомлення» повідомити зворотню адресу, прізвище автора та назву книги.

Пропозиція дійсна до 31 травня 2006 р.

Валерий Нечитайло

**КАТАЛОГ ХРИСТИАНСКИХ
НАГРУДНЫХ ИЗДЕЛИЙ
ПЕРИОДА КИЕВСКОЙ РУСИ
(X – первая половина XIII ст.)**

Київ, 2001 г.

Формат 210×300 мм,
мягкий переплет, 1205 с.

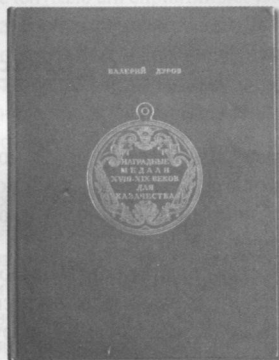
Кресты-инколюпионы, змеевики, нательные крестики и иконы из металлов и камня. Описание, степень редкости и фотографии около 700 предметов.

На украинском, русском и английском языках.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине – 145,- грн.
Россия и СНГ – 1.200,- руб.

Валерий Дуров

**НАГРАДНЫЕ МЕДАЛИ
XVIII–XIX ВЕКОВ
ДЛЯ КАЗАЧЕСТВА**

Київ, 2000 г.

Формат 220×290 мм,
твердый переплет, 160 с.

Наиболее полно на сегодняшний день описывает историю наградных медалей для иррегулярных войск императорской России: Донское, Запорожское, Черноморское, Яицкое (Уральское), Волжское, и Оренбургское казачьи войска. Книга богато иллюстрирована.

Составной частью книги является каталог медалей.

На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине – 110,- грн.
Россия и СНГ – 880,- руб.

**ПОКЛОН из ФЕОДОСИИ
Каталог видовых открыток
1899 – 1918**

Феодосия, 2005 г.

Формат 210×299 мм, мягкий переплет, 120 с., тираж 1000 экз.

Исследовательское издание видовых открыток писем, фото открыток, почтовых карточек а также стерео открыток Феодосии, изданных в период с 1899 по 1918 гг.

Впервые предпринята попытка систематизировать известные составителю 360 негативов видовых открыток Феодосии, а также даны описание и оценка их 749 переизданий, имеющих характерные отличия.

Даны практические советы по определению выпусков, приобретению, хранению и реставрации открыток.

На русском языке.

Цены в украинских гривнах.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине – 55,- грн.
Россия и СНГ – 440,- руб.

Николай Ефимов, Игорь Пак,
Владимир Лазаренко

**ГЕРОИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА
КАВАЛЕРЫ МЕДАЛИ
«ЗОЛОТАЯ ЗВЕЗДА»**

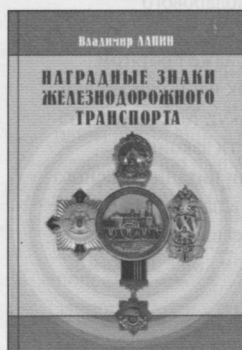
С.- Петербург – Киев, 2004 г.

Формат 145×217 мм,
мягкий переплет, 163 с.

Статистический справочник по кавалерам медали «Золотая Звезда» за период 1939–1991 гг., с указанием номеров медали, Указов ПВС СССР (постановлений ЦИК) о награждении. Также представлены даты смерти (по состоянию на 2004 г.), и даты лишения звания Героя СССР, основанные на архивных материалах. Данный справочник поможет фалеристам разобраться с валом новоделов и фальшивых документов, которые в большем количестве предлагаются «честными» дилерами разных стран.

На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
по Украине – 99,- грн.

**Владимир Лапин
НАГРАДНЫЕ ЗНАКИ
ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА**

Київ, 2002 г.

Формат 1141×200 мм,
мягкий переплет, 131 с.,
(22 цветные платы).

Наиболее полно показана и описана система наградных знаков железнодорожного транспорта с начала строительства первой железной дороги на территории Российской империи, и изготовленной в честь этого события настольной медали.

Описание и иллюстрации знаков, удостоверений к ним, грамот, жетонов и т. п. царской России, СССР и Украины; и история их учреждений.

На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине – 65,- грн.

Валерий Нечитайло

**КАТАЛОГ АНТИЧНЫХ МОНЕТ
СКИФИИ, БЕРЕЗАНИ, НИКОНИЯ,
ТИРЫ, КЕРКИНИКИДЫ**

Київ, 2000 г.

Формат 148×210 мм,
мягкий переплет, 80 с.

Описание и прорисовки античных монет городов Северного Причерноморья.
290 позиций.

Цены в гривнах, на две степени сохранности – «Fine», «VF».

На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
по Украине – 28,- грн.
Россия и СНГ – 230,- руб.

ІСТОРІЯ ДОЛАРОВОЇ МОНЕТИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

■ Олександр Десятніков (Черкаси)

Долар США належить до тих монет світу, що мають цікавий і неповторний літопис. У цій монеті відобразились віхи історії не лише Сполучених Штатів, а й закономірності розвитку світової економічної системи.

Жорстка політика Англії щодо своїх північноамериканських колоній, ігнорування їхніх інтересів викликали зростаюче невдоволення серед колоністів. Весною 1775 р. рух протесту проти дій англійської адміністрації досяг свого апогею – почалося збройне повстання проти метрополії. 10 травня II Континентальний Конгрес констатував початок війни. Для її фінансування конгресмени вирішили розпочати випуск власних паперових грошей, що отримали назву «континентальні гроші» (Continental Currency).

У 1776 р. з'являється монета з цією назвою. Та, на жаль, інформація щодо неї є досить обмеженою. Очевидно, її випуском планувалося замінити паперові гроші надійними металевими. Проте у документах Континентального Конгресу відсутні будь-які записи щодо такого наміру. Відомо лише, що 19 квітня 1776 р. Конгрес призначив комісію для визначення вартості усіх іноземних монет відносно іспанського песо, а 20 лютого 1777 р. казначейська комісія рекомендувала заснувати монетний двір. Проте цього не було зроблено.

Тому важко стверджувати напевно, коли саме випущені монети. Єдиний факт, до якого можна прив'язати час емісії, той, що зображення на них аналогічні зображенням на паперових «континентальних грошах» емісії 17 лютого 1776 р. Так само можна робити лише припущення щодо місця карбування. Швидше за все монетний двір розташовувався у Філадельфії, оскільки там друкувалися паперові «континентальні гроші» зазначеної вище емісії.

Існують зразки монет, виготовлені зі срібла, латуні та олова. Безсумнівно, що срібні екземпляри були монетами доларового номіналу. За стандарт узято пробу дорогоцінного металу, вагу та розміри іспано-американського песо. І це було закономірно, адже протягом колоніального періоду американці звикли до нього як найпоширенішої та найнадійнішої монети грошового обігу. Коннектикут, Массачусетс та Вірджинія видали закони, які робили іспанські монети законним платіжним засобом. Тому природно, що, розглядаючи питання власного монетного карбування, батьки-засновки взяли саме іспанський песо за основу долара США. Латунні та олов'яні монети, очевидно мали ціну пенні. Хоча не виключено, що відомі екземпляри були лише зразками для емісії, що планувалася.

Загальний дизайн монет був запропонований Бенджаміном Франкліном (рис. 1). На аверсі у внутрішньому колі зображено сонце з променями над сонячним годинником, унизу вислів MIND YOUR BUSINESS (Поважаю вашу справу), зліва півколом слово FUGIO, під яким мався на увазі вислів «Час летить». Навколо внутрішнього кола розміщено легенду CONTINENTAL CURRENCY 1776. У центрі реверса міститься напис WE ARE ONE (Ми єдині), оточений коловою легендою AMERICAN CONGRESS (Американський конгрес), навколо – 13 з'єднаних кілець з назвами перших штатів союзу.

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

Вивчення монет дає змогу припустити, що могли мати місце дві окремі емісії, можливо на різних монетних дворах. Так, один варіант аверса позначено підписом майстра – EG FECIT унизу внутрішнього кола. Найімовірніше, ініціали E. G. належать Еліші Галладету (слово FECIT перекладається з латини як «зробив це»). Інший варіант аверса не має знаку монетного майстра, а слово CURRENCY написано з помилкою – CURENCY. Крім того, відомий також унікальний варіант монети з хрестом після дати.

Натомість впровадження Континентальним конгресом власної срібної валюти затягнулося на роки. Не існувало ані сприятливих умов для введення нової грошової одиниці, ані фінансових засобів для її карбування. Хоча Континентальний Конгрес постановив, що паперові гроші базуються на іспано-американському песо, фактично металевого забезпечення не існувало. З цієї причини, а також через надмірну кількість паперових грошей у обігу (протягом 1775–1779 рр. Конгрес 40 разів дозволяв емісію на суму понад 241 мільйон доларів), паперові «континентальні гроші» до 1781 р. майже повністю знецінились. Так, у донесенні командуючого армією Джорджа Вашингтона Конгресу зазначалось, що за віз грошей навряд чи можна було купити віз провіанту.

У 1783 р. Англія визнала незалежність Сполучених Штатів. Країна стала на шлях самостійного державотворення. Вирішуючи економічні питання, Конгрес повернувся і до проблеми впровадження національної грошової одиниці. 6 липня 1785 р. у цій якості затверджено долар. Здавалось би, що у колишніх англійських колоніях грошова одиниця мала б називатися фунтом, а розмінні монети шилінгами чи пенсами. Але, по-перше, нова держава відмовою від англійських назв грошей хотіла підкреслити свою незалежність, а, по-друге, слово долар до того часу вже широко використовувалось у колишніх колоніях.

До даного періоду належить і поява символу долара – знаку \$, який затвердився у вжитку приблизно з 1788 р. Існує кілька версій його походження. Згідно першої версії символ \$ походить від цифри 8, яка ставилася на іспанському песо як знак його рівності 8 реалам, а вертикальна лінія була додана, щоб не плутати долари іспанські та американські. Згідно другої версії символ походить від зображення двох Геркулесових стовпів, обвитих стрічками, які є складовою іспанського герба, що зображувався на іспанських срібних монетах. Наступна версія стверджує, що символ \$ є комбінацією букви S (від Spanish – іспанський) та двох вертикальних ліній, які символізують Геркулесові стовпи. Американські ж «ура-патріоти» вважають, що цей знак утворився як комбінація накладених одна на одну перших двох літер абрєвіатури назви держави U та S (United States), у якій нижня частина літери U поступово зникла. Такий штемпель ніби ставився на державних поштових повідомленнях. Але найвірогіднішою, на думку більшості фахівців, вважається версія, згідно якої цей знак – результат еволюції абрєвіатури слова pesos (множина від peso – песо), яка зображувалася у вигляді великої літери P та малої s справа і вище від неї. Поступово P спростилося до однієї довгої лінії, а s стало писатися поверх цього спрощеного P. Варто зауважити, що на федеральних монетах США знак \$ ніколи не ставився.

2 квітня 1792 р. Конгрес прийняв закон про монетну систему, який вводив першу на Заході децимальну грошову систему, за якої долар дорівнював 100 центам. До основного проекту Гуверніра Моріса внесено поправки Томаса Джефферсона та Олександра Гамільтона, які запропонували узяти за стандарт для долара США характеристики іспано-американського песо.

Закон визначив долар як вищий срібний номінал із пробою дорогоцінного металу 892,4 за ваги 26,96 г та діаметра 40 мм. Варто зазначити, що між усіма срібними номіналами (долар, 1/2 долара, дайм, 1/2 дайма) суворо дотримувалось вартісне співвідношення дорогоцінного металу.

Згідно рекомендації О. Гамільтона та Т. Джефферсона цим же законом у США вводився біметалізм – грошова система, заснована на

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

використанні у як загальний еквівалент двох дорожчих металів – золота й срібла – у вартісному співвідношенні 1:15. Дозволялось вільне карбування золотих та срібних монет, а також мідних токенів з металу приватних осіб.

Закон від 2 квітня 1792 р. також мав положення про заснування Монетного двору Сполучених Штатів. Розташувати його вирішили у Філадельфії на Сьомій вулиці і приблизно через чотири місяці розпочалося будівництво.

До початку регулярних операцій Монетного двору йшла розробка зовнішнього вигляду монет. Група членів Палати представників віддавали перевагу зображенню на аверсі кожної монети портрета діючого президента подібно до європейської традиції, згідно якої на монетах зображувався правлячий монарх. Але сам Дж. Вашингтон категорично відмовся від використання свого портрета на монетах. Врешті сенат прийняв пропозицію більшості членів Палати, яка пропонувала зображувати на монетах символічний образ Свободи.

Монетний двір Сполучених Штатів розпочав свою роботу у 1793 р. На момент відкриття тут працювало всього 11 робітників у плавильному департаменті та 19 у монетному. Першим директором призначено Девіда Ріттенхауза. Срібні монети Монетний двір почав випускати з 1794 р.

Загальний дизайн першого долара розробив Роберт Скот (аналогічні зображення містилися і на фракційних срібних монетах) (рис. 2). Прагнучи відобразити вільне життя молодої нації, він зобразив на аверсі монети голову молодої дівчини, чие волосся вільно розвивається. Угорі півколом розміщено слово LIBERTY (Свобода), унизу рік карбування, по сторонам по колу 15 зірок (кількість штатів на той час). На реверсі – у лавровому вінку орел із піднятими крилами, що сидить на скелі, та колова легенда UNITED STATES OF AMERICA (Сполучені Штати Америки). На гурті розміщувався напис A DOLLAR HUNDRED CENTS ONE DOLLAR OR UNIT (долар, сто центів, один долар чи одиниця) з декоративними вставками між словами. Оскільки штемпелі виготовлялися вручну, існує кілька варіантів монети із незначними відмінностями у деталях.

Загалом у 1794 р. було викарбовано 1758 доларів. Потім на деякий час монетний двір припинив роботу через заміну устаткування, а наступного 1795 р., у період із травня по жовтень, випустив вже 160 000 монет. Серед американців за великий розмір долар отримав назву «віл» (англійською «wheel» – колесо).

У червні 1795 р. Д. Ріттенхауз залишив посаду директора монетного двору і його наступником став Генрі Вільям Де Саусшур. Він найняв художника Гілберта Стюарта для

моделювання нового портрета Свободи на срібних монетах. Г. Стюарт підготував проект, узявши за модель портрет Енн Вільмінгтон Бінгхем, яка вважалася однією з красунь Філадельфії. За цим ескізом гравер Роберт Скот вирізав робочі штемпелі.

Таким чином з'явився новий образ Свободи. Юна дівчина із розпущеним волоссям поступилася місцем зрілій жінці з довгими елегантними косами, акуратно сплетеними стрічкою та складками сукні на плечах. Така зміна національного символу мала означати змужніння країни. Тип реверса був видозміненим варіантом реверса долара 1794–1795 рр.: витончене зображення орла, який тепер сидить на хмарі у вінку з лавру та пальми. Гурт лишився без змін (рис. 3).

Карбування цього типу доларової монети теж було нетривалим – із кінця 1795 по 1798 р. Загалом емісія становила приблизно 450 000 монет, з яких три чверті випущено у 1798 р. Існує багато варіантів штемпелів, які різняться розмірами дати та літер у легендах. Крім того, коливалася кількість зірок на монетах. У перші два роки карбування їх було 15, у 1797 р. із прийняттям до союзу Теннессі стало 16. Наступного року зірок знову стало 15, оскільки використовувались старі штемпелі, а перед закінченням карбування залишилось лише 13 за кількістю перших штатів-засновників США.

У кінці XVIII ст. США переживали бурхливий розвиток економіки, почали відігравати помітну роль у світовій політиці. Це зростання країни відобразилось і на монетах. У 1795 р. змужніла не лише Свобода, а й американський орел. Того року на золотих іглах молодого орла замінюють на геральдичного.

Варто зазначити, що орел на перших монетах отримав гостру громадську критику. На думку багатьох, він був мало схожий на орла, за що був прозваний «кістлявим орлом» чи «індичкою». Крім того, державні посадовці схилилися до думки, що заради підйому міжнародного престижу США, на монетах потрібно зобразити орла більш представницького вигляду. А тому прийняли рішення відтворити на монетах геральдичного орла з Великої Печатки Сполучених Штатів.

Цікаво, що гравер Р. Скот припустився великої помилки. Його орел, на відміну від зображення на Печатці, тримав оберемок стріл (символ війни чи захисту) у правій лапі, а символ миру – оливкову гілку – у лівій. Таким чином відображувався пріоритет войовничості над миролюбством. Не відомо, чи це була несвідома помилка, чи відображення власних політичних переконань гравера. Тим не менш державні посадовці не вчинили ніяких дій, щоб змінити зображення на монетах. Залишилось також загадкою, чому зірки над

орлом розміщено не так, як на Великій Печатці – у дві трикутні групи із зіркою посередині, а півколами по 6 та 5 зірок плюс по зірці по сторонам голови орла.

Варто також зауважити, що геральдичний орел у виконанні Р. Скота вийшов не настільки величним, як на Великій Печатці та поступався витонченістю зображення орлу на попередніх монетах.

Долари із геральдичним орлом почали карбувати у 1798 р. (рис. 4). Необхідно наголосити, що це був рік, коли на доларовій монеті вперше з'явився девіз Сполучених Штатів – E PLURIBUS UNUM (3 багатьох єдине).

Всього викарбовано 1 153 709 монет цього типу. Існує багато варіантів аверса та реверса з різною кількістю зірок (від 13 до 16), а також із великими та малими цифрами у датах, різною кількістю стріл у лапі орла. При вирізанні штемпелів вручну це було закономірним явищем. Але існують і цікаві помилки на монетах. Так, у 1799 р. над орлом гравер вирізав 15 зірок, а не 13. Щоб не викидати штемпелі, збільшили хмари, які покрили зайві зірки. 1800 р. на штемпелі у кінці слова AMERICA вирізали дві літери A. Цю граматичну помилку намагалися виправити, стираючи зайву літеру. Але залишилась лінія, схожа на літеру I. Так виникла відома різноманітність долара зі словом AMERICA I.

Таким чином у кінці XVIII – на початку XIX ст. у Сполучених Штатах утвердилася власна грошова система, у якій долар був найбільшим срібним номіналом. Але, не зважаючи на емісію власних монет, однією з найскладніших проблем, з якими зіткнувся уряд країни у цей період, було забезпечення достатньої їх кількості у грошовому обігу. Так, загальний обсяг карбування монет до 1807 р. не перевищував 1 млн доларів. Та головна проблема полягала не в обмежених потужностях монетного двору, а у тому, що встановлене законом 1792 р. вартісне співвідношення золота й срібла вже у 1799 р. не відповідало світовому. Фактична вартість срібних монет перевищила номінальну, а тому вони швидко вилучалися населенням з обігу та перетворювалися за кордон. Таким чином, після 1800 р. срібні долари стали рідкістю у грошовому обігу США. Уряд не знайшов іншого виходу із ситуації, що склалася, як скоротити емісію срібних та золотих номіналів, а емісію доларів взагалі заборонити.

Отже, у 1804 р. карбування срібного долара припинилося. Протягом цього року викарбовано ще майже 19,5 тис. доларів старими штемпелями із датами «1802» і «1803» і жодна монета не була датована 1804-м роком. Проте, через 30 років знадобилися долари для подарункових монетних наборів. Монетний

двір випустив всього 8 монет, використавши останню офіційну дату карбування – «1804». Сьогодні ці долари є одними з найбільш раритетних монет США.

Нестійкість біметалічної системи, при якій зафіксоване співвідношення вартості двох металів постійно відрізнялось від ринкового у результаті коливань цін на кожен з них, змушувало уряд розширювати обіг більш надійної золотої монети. Цій меті слугував закон від 28 червня 1834 р., який знижував золотий вміст грошової одиниці. Це дало можливість відновити карбування срібного долара.

У 1835 р., директор Монетного двору Сполучених Штатів Роберт М. Паттерсон найняв художника Томаса Саллі для підготовки нової фігури Свободи. За його задумом, Свобода мала виглядати на зразок Британії, яка зображувалась традиційно на англійських монетах. Зображення орла для зворотної сторони готував художник Тиціан Піл. Скомпоновавши роботи Т. Саллі й Т. Піла, гравер Крістіан Гобрехт втілював проект у металі. У результаті отримали майстерну роботу, яка отримала високу оцінку від президента Ендрю Джексона.

На аверсі долар мав зображення Свободи у старогрецькому стилі, що сидить на скелі зі списом із надітим на нього фригійським ковпаком та із шитом-прапором, охопленим *стрічкою з текстом LIBERTY*. На полі відсутній зірки та легенди, лише дата, що надає монеті вигляду медалі. Реверс прикрасив натуралістичний орел у польоті, як передбачалося дизайнером, вперед і вверх як символ безмежного оптимізму американців у подальшому поступі нації. Навкруги орла розміщено 13 великих та 13 малих зірок, що символізувало перші штати, прийняті у Союз після 1789 р. (хоча насправді на той час штатів було 25, проте очікувалось входження до союзу Мічигану). Гурт зробили плоским (рис. 5).

У листопаді 1836 р. перші 18 доларів були поширені у Філадельфії. Відгук був у цілому позитивний за одним виключенням. Громадську критику викликало розміщення під фігурою Свободи знаку монетного майстра С. GOBRECHT F. (F – Fecit, тобто «зробив це»). Громадська критика примусила К. Гобрехта перемістити свій знак на зображення ґрунту під Свободою і з цієї зміною у грудні було викарбовано обігові монети досить обмеженим тиражем усього 1000 штук.

Подальшому налагодженню монетного обігу у Сполучених Штатах та поверненню срібного долара сприяв закон від 18 січня 1837 р., який передбачав зниження золотого вмісту грошової одиниці. Фактично даний закон коректував закон від 28 липня 1834 р. і з його прийняттям у США наступила епоха переважно золотомонетного обігу. Закон в

першу чергу змінив встановлене у 1792 р. раціо між золотом та сріблом, зрівнявши його зі світовим – 16 : 1. З цієї метою було дещо знижено вагу та підвищено пробу дорогоцінного металу срібних монет.

При 900-й пробі металу вага долара відтепер становила 26,73 г. Діаметр залишився незмінним. Важливо зазначити, що усі інші срібні монети залишались повноцінними і продовжували становити кратні частини долара.

Закон від 18 січня 1837 р. закріпив карбування срібного долара. У березні 1837 р. за новими стандартами було викарбовано 600 доларових монет із використанням штемпелів долара 1836 р. Щоб відрізнити нові долари від старих, сторони монети карбування 1837 р. було орієнтовано у «медальному» вигляді (на одному боці), тоді як традиційно монети США карбуються у «монетному» (з двох сторін). У 1838 р. викарбовано моделі, а у 1839 р. вже обігові доларові монети, але мізерним тиражем – усього 300 штук. На них теж використовувався дизайн долара 1836 р., але, з метою відрізнити нові монети від старих, відтепер на аверсі навколо Свободи розміщено 13 зірок, з реверса зірки прибрано, а на гурті зроблено насічку (рис. 6).

Віра президентської адміністрації у «важкі гроші» як надійний засіб подолання кризових явищ економіки періоду Важких часів зумовлювала збільшення обсягів карбування срібла. Починаючи з 1840 р. *доларові монети* випускалися у значно більших кількостях, ніж раніше. Дизайн монети змінився. Аверс не отримав значних змін, окрім легкого корегування зображення Свободи, появи складок одягу під її лівим ліктем, збільшення розміру дати та інших незначних поправок. Тип реверсу ж було замінено на користь геральдичного орла з опущеними крилами, який з'явився на фракційних срібних монетах ще у 1807 р. (рис. 7). Примітно, що цей орел, на відміну від свого попередника, тримав стріли у лівій лапі, а оливкову гілку у правій. Із цими зображеннями долар карбувався безперервно до 1866 р. на Монетному дворі Сполучених Штатів у Філадельфії.

В умовах коливання на світовому ринку цін на дорогоцінні метали Конгрес Сполучених Штатів 3 березня 1849 р. пішов на розширення обігу золотих монет. Із цієї метою він увів у обіг нові золоті номінали – найбільший серед усіх регулярних випусків – 20 доларів (чи подвійний ігл) та найменший – 1 долар (вага 1,672 г, проба дорогоцінного металу 900, діаметр 13 мм¹). Цьому сприяло відкриття ще у 1830-х роках золота у Кароліні

¹Золотий долар 1849–1854 рр. – найменша у діаметрі монета США, проте не за вагою – у 1851–1873 рр. карбувався срібний трьохцентовик вагою 0,75 г.

та Джорджії, що у свою чергу стало причиною відкриття відділень Монетного двору Сполучених Штатів: 1838 р. у Новому Орлеані, штат Луїзіана (окрім золотих доларів, у 1846, 1850, 1859 та 1860 рр. карбував й срібні), Дехлнего, штат Джорджія, та Шарлотт, штат Північна Кароліна. З цього часу на американських монетах з'являються позначення монетних дворів – перші літери назв міст. Так, монети, випущені монетним двором у Дехлнего позначалися літерою D, у Шарлотт – літерою С, у Новому Орлеані – літерою О. Монети, що вийшли із Монетного двору Сполучених Штатів у Філадельфії, не мали позначення.

Золоті долари карбувались за дизайном, розробленим Джеймсом Б. Лонгакром: на аверсі – голова Свободи у діадемі з текстом LIBERTY у колі з 13 зірок; на реверсі – номінал 1 DOLLAR та рік карбування у лавровому вінку, навколо легенда UNITED STATES OF AMERICA (рис. 8). Існують варіанти реверса з довгими та короткими гілками у вінку. Золоті долари цього типу карбувалися безперервно до 1854 р. Лише одна така монета була еквівалентом кількадечної заробітної плати для багатьох американців середини 1800-х років.

Великий вплив на подальший розвиток економіки США у другій половині XIX ст. справило відкриття багатих покладів золота у Каліфорнії. Ще на початку століття ця територія не була обжитою. Зокрема у 1846 р. у Сан-Франциско проживало всього 600 жителів. Після звільнення Мексики від іспанського володарювання сюди направились поселенці – спочатку іспанці та мексиканці, а у 40-і роки – північноамериканці. У результаті американо-мексиканської війни 1846–1848 рр., США анексували, окрім території Нью-Мексико та Юта, й Верхню Каліфорнію. У січні 1848 р. тут знайдено перше золото. Можливість швидко розбагатіти породила справжню «золоту лихоманку» і до кінця 1849 р. до Каліфорнії прибуло близько 100 тисяч чоловік.

На початку 1854 р. підприємці Куртіс, Перрі та Уорд заснували відділення Монетного двору Сполучених Штатів у Сан-Франциско, який з 1859 р. почав карбувати срібні долари із позначкою S.

Наплив каліфорнійського золота справив сильний вплив на світовий ринок дорогоцінних металів. Зокрема, експорт срібла з США став не вигідним. Разом із цим у розрахунках стали переважати золоті монети, що поклато початок періоду золотомонетного грошового обігу у історії США.

Важливою віхою в історії американської грошової системи стало прийняття 21 лютого 1853 р. закону про монетну систему та допоміжний грошовий обіг, згідно якого зменшувалась вага дрібних срібних монет,

Рис. 8

Рис. 9

Рис. 10

Рис. 11

Рис. 12

Рис. 13

у результаті чого вони перестали бути еквівалентом відповідних частин долара і перетворилися у розмінну монету.

На відміну від срібних доларів, які мали великий діаметр й іноді створювали незручності під час транспортування, золоті були надзвичайно малими, а тому легко губилися. За умови, що вага монети не повинна змінюватися, чиновники Монетного двору висунули пропозицію збільшити її діаметр, натомість зробивши посередині отвір. Але Джеймс Р. Сноуден, який зайняв посаду директора Монетного двору 1853 р., підтримав проект, що передбачав збільшення діаметру (до 15 мм) за рахунок зменшення товщини монети. Відповідно мав змінитися і дизайн золотого долара. У 1854 р. Джеймс Б. Лонгакр змінив зображення Свободи на жіночу голову у головному вбранні з пір'я, охопленому стрічкою зі словом LIBERTY. Зображення нагадувало індіанку, і тому цей тип монети назвали «індіанською принцесою». Але навіть першого погляду на обличчя жінки достатньо, щоб зрозуміти, що це не індіанка. Гравер просто «надів» на Свободу індіанський головний убір. На реверсі вінок складався з тютюну, пшениці, кукурудзи та бавовнику (рис. 9).

Хоча нова монета стала більш застрахованою від втрат, Дж. Б. Лонгакр припустився іншої помилки – зробив штемпель аверса занадто високим. Через це монети (а разом із ними і дорогий метал) досить швидко стиралися. Тому вже у 1856 р. гравер підготував нові штемпелі, і зображення та легенди на монетах стали дещо більшими (рис. 10). Із цими змінами золоті долари карбувалися до 1889 р.

Наступним важливим кроком у впорядкуванні грошового обігу США став закон від 21 лютого 1857 р. Окрім іншого, він відіграв позитивну роль в утвердженні в обігу срібного долара, оскільки забороняв обіг на території країни будь-якої іноземної монети. Цим самим у першу чергу витіснялись іспанські (мексиканські) долари та їх фракції і їхнє місце остаточно займали національні гроші.

Великий вплив на подальшу історію Сполучених Штатів Америки справила Громадянська війна 1861–1865 рр. між північними та південними штатами. Вона тяжко вразила економіку обох воюючих сторін, викликавши, зокрема, розділення їхніх грошових систем.

Для фінансування війни воюючі сторони вдалися до емісії нерозмінних на золото паперових грошей. На Півночі було випущено так звані грінбеки, тобто «зелені спинки» (назва, що виникла завдяки домінуючому кольору зворотної сторони купюру), а на Півдні – блубеки, тобто «блакитні спинки». Фактично воюючі сторони перейшли до паперово-грошового стандарту. Спільним для обох валют було те, що обидві спіткала інфляція. Так, на кінець війни фактична вартість грінбека становила 39 центів золотом за долар. На Півдні випуск блубеків та інших різновидів паперових грошей на суму понад 1 мільярд доларів призвів до небаченої з часів Війни за незалежність інфляції – на момент краху Конфедерації блубеки оцінювались у 1,6 цента золотом.

В умовах знецінення паперових грошей у США та КША вступив в дію економічний закон Коперніка–Грешема, згідно з яким гірші гроші витісняють з обігу кращі. Таким чином у грошовому обігу залишилися майже виключно інфляційні паперові гроші, а монети, причому не лише золоті та срібні, а й дрібні мідно-нікелеві, приховувались населенням.

З початком Громадянської війни монетні двори на Півдні у Шарлотт та Дехлнего, що випускали золоті монети, припинили своє існування. Нетривалий час працював лише монетний двір у Новому Орлеані, але доларові монети ним не випускались. На Півночі монетний двір у Філадельфії працював безперервно. Срібний долар продовжував карбуватися, але меншими, ніж у попередні роки, тиражами. Монетний двір у Сан-Франциско також не припиняв роботу.

До періоду Громадянської війни відноситься поява на американських грошових знаках девізу IN GOD WE TRUST (дослівно – «У Бога ми віримо», тобто «У Богові наша надія» чи «Ми покладаємось

на Бога», «З нами Бог»¹⁾. Девіз є дещо видозміненими словами одного з заключних рядків вірша Френсіса Скотта Кі «Усипаний зірками прапор», написаного у 1814 р. під час англо-американської війни, а у 1931 р. затвердженого Конгресом як державний гімн США. Вперше девіз з'явився на двоцентовій монеті 1864 р. за пропозицією священика М. Уоткінсона. Ці слова на монетах мали піднести релігійні почуття американців під час кризи Громадянської війни. На доларах девіз з'являється у 1866 р. (рис. 11).

Рис. 14

Через декілька років після закінчення Громадянської війни достатньо несподівано виникло питання про срібні гроші США. До цього моменту фермери та інші інфляціоністськи налаштовані елементи поклались на дешеві платіжні засоби – паперові гроші (грінбеки). На 1 вересня 1865 р. в обігу знаходилось 433 мільйони паперових доларів і у політичних колах дебатувалося питання про їхню заміну традиційною валютою. Однак вилучення з обігу знецінених грошових знаків (їхня мінімальна ринкова ціна у 1864 р. становила 2,85 за 1 золотий долар) затягнулось, оскільки погіршення економічної кон'юнктури у кінці 1860-х років посилило позиції тих, хто вважав недоречним зменшення грошової маси (а значить і ліквідації грінбеків). Тим часом грошова проблема на початку 1870-х років отримала нове звучання. Хоча США офіційно мали біметалічну систему (золоті та срібні монети мали рівний статус), срібні монети постійно виходили з обігу. Після Громадянської війни їх кількість становила 6 мільйонів доларів проти 21 мільйона доларів у довоєнний час.

Рис. 15

Виходячи з реальної ситуації, Конгрес 12 лютого 1873 р. прийняв закон про припинення карбування срібного долара, а для карбування інших срібних монет монетному двору була встановлена нова закупівельна ціна у 1,292 долара за унцію срібла (на ринку срібло тоді коштувало трохи дорожче – 1,298 долара). Таким чином закон демонетизував срібло і фактично означав відхід від біметалізму, переводячи грошову систему США на золотий стандарт.

Рис. 16

Стандартний срібний долар, який і до цього часу не мав широкого обігу серед населення, більше не карбувався. Поступаючись «срібному лобі», яке наполягало на подовженні карбування срібного долара, уряд погодився на випуск так званого торговельного долара (Trade Dollar), який був важчим за попередню доларову монету (27,22 г проти 26,73 г). Призначався торговельний долар для торгівлі з країнами Далекого Сходу, у першу чергу з Китаєм, де мав скласти конкуренцію мексиканському та гонконгському доларам. Поряд із цим Конгрес надав торговельному долару статус законного платіжного засобу у самих Сполучених Штатах, але з обмеженням прийому у один платіж сумою не більше 5 доларів. У 1876 р. у період стрімкого падіння цін на срібло, мільйони монет було скинуто у грошовий обіг Сполучених Штатів. Конгрес швидко відмінив їхній законний статус (єдиний випадок у історії монет США), але проблеми це не вирішило. У кінці 1870-х років підприємці скупили величезні кількості монет за ціною 80–83 центи за штуку – невизначений статус нового долара як платіжного засобу дозволяв використовувати його і у внутрішньому обігу, переважно для розрахунку з необізнаними робітниками-емігрантами. З цієї причини, а також через зниження ціни на срібло, законом від 22 липня 1876 р. випуск торговельного долара було обмежено реальними потребами східної торгівлі.

Рис. 17

Дизайн торговельного долара розробив головний гравер Монетного двору Сполучених Штатів Вільям Барбер, використавши традиційні сюжети – сидячу Свободу та орла (рис. 12). Карбувалися монети у Філадельфії, Сан-Франциско та у Карсон-Сіті (тут монетний двір відкрито у 1870 р., знак – СС).

Рис. 18

¹⁾ Слова девізу на англійській мові можуть звучати ще й як вислів «Богові ми віримо», а тому серед підприємливих американців побутує його продовження – «all others pay cash» – «усі інші платять готівкою».

Вже у 1874 р. різке збільшення видобутку білого металу у гірських штатах (у 1861 р. – на 2 мільйони доларів, у 1872 – на 29 мільйонів доларів, у 1876 р. – на 40 мільйонів) та перелив срібних монет із Західної Європи, де золото закріпляло свої позиції, знизили ринкову ціну на срібло до 1,238 долара за унцію. Власникам срібних шахт стало вигідно продавати свою продукцію державі, а у американських інфляціоністів з'явилося нове гасло – «необмежене карбування срібної монети». Ідея дешевих грошей (паперових та срібних) користувалась активною підтримкою переважно у західних і південних штатах, зокрема фермери хотіли таким чином забезпечити собі виплату численних боргів.

Закон від 14 січня 1875 р. про відновлення з 1 січня 1879 р. монетного обігу підтвердив статус золотого долара як основної одиниці цінності. З цього моменту Сполучені Штати вступили у період впертої боротьби між прибічниками біметалізму та золотого стандарту. Це питання стало одним з найголовніших у політичній боротьбі того періоду.

Під тиском прибічників біметалізму Конгресом 28 лютого 1878 р. прийнято закон Бленда–Еллісона, який передбачав державне субсидювання виробників срібла. Перш за все закон відновив карбування стандартного срібного долара на основі закріплення фіксованого співвідношення цін на золото та срібло (16 : 1). Для потреб грошового обігу закон передбачав щомісячні закупки урядом по ринковій ціні срібла на суму від 2 до 4 мільйонів доларів, у забезпечення яких випускались особливі срібні сертифікати. Та на практиці виконання закону саботувалось адміністрацією, яка проводила політику закріплення золотого стандарту. Зокрема, срібні долари карбувались обмеженими тиражами. Вони були непопулярними на півночі та сході країни, де йшли переважно в оплату податків. Тому закон Бленда–Еллісона називали ще «жалюгідним компромісом» між біметалістами та монеталістами.

Тим не менш срібний долар знову з'явився у монетному ряду Сполучених Штатів. Вага монети та діаметр прийняті згідно до закону від 18 січня 1837 р. – відповідно 26,73 г та 38,1 мм. Дизайн розробив Джордж Т. Морган, талановитий учень відомого гравера Королівського монетного двору у Лондоні Джорджа Вайона (рис. 13). Керуючись вказівками директора Монетного двору Генрі П. Ліндермана, який наполягав, щоб сидячу фігуру Свободи замінила голова, Дж. Т. Морган найняв філадельфійську шкільну вчительку Анну Уїллес Вільямс для позування. Орел на реверсі вийшов якимсь кистлявим, через що критики прозвали його саричем. Незабаром після початку карбування хтось порадив Г. П. Ліндерману зобразити у

хвості орла не вісім пір'їн, а сім. Тому існують монети 1878 р. із сімома чи вісьмома пір'їнами, а також карбування сімох пір'їн над вісьмома.

З 1878 по 1904 р. більше півмільярда доларів Моргана було викарбовано на монетних дворах у Філадельфії, Новому Орлеані (поновив роботу у 1879 р. і закритий у 1909 р.), Карсон-Сіті (закрито у 1893 р.), Сан-Франциско та у Денвері, штат Невада, відкритому у 1906 р. (відмінний знак – літера D).

Після випуску долара для внутрішнього обігу Сполучених Штатів, емісія торговельного долара фактично припинилася. Карбувалися лише екземпляри підвищеної колекційної якості тиражами від 5 до 2000 штук на рік. У 1885 р. карбування торговельних доларів взагалі припинено і згідно до закону від 3 березня 1887 р. вони купувалися урядом Сполучених Штатів для переплавляння у іншу монету. Хоча значна частина із загального тиражу у 36 млн штук ще довго продовжувала грошовий обіг у країнах Далекого Сходу. Слід зауважити, що китайці оцінили, що мексиканські долари містять дещо чистіше срібло, і тому надавали їм перевагу перед американськими. Багато торгових доларів контрмарковано ієрогліфами, щоб підтвердити їхню достовірність.

Наприкінці 1880-х років у Сполучених Штатах торговельний баланс несподівано погіршився, а сільське господарство потерпало від різкого скорочення експортного попиту. Прибічники срібла, користуючись зростом соціального напруження, відновили свої атаки у Конгресі. Їх наслідком стало прийняття 14 липня 1890 р. чергового компромісу – закону Шермана про державні закупки срібла, який замінив закон Бленда–Еллісона. Щомісячна закупка державою срібла для карбування монет відтепер становила 4,5 млн унцій за ринковими цінами (майже вдвічі більше, ніж згідно закону Бленда–Еллісона). Закупки оплачувались спеціально випущеними банкнотами казначейства, які були на рівні з грінбеками та срібними сертифікатами дійсними для усіх платежів і вільно розмінювались на золоті чи срібні монети. Фактично закон Шермана став субсидією держави виробникам срібла. Попри те, що обсяг державних закупок срібла дорівнював річному видобутку цього металу у країні, закон не допускав необмеженого карбування срібла.

Прийняття закону Шермана призвело до розширення паперово-грошового обігу, зменшення золотого запасу США та послаблення національної валюти. Разом усі ці чинники викликали у 1893 р. економічну кризу. Таким, закон Шермана про державні закупки срібла довелося відмінити і біметалісти отримали ще одну відчутну поразку.

Наприкінці XIX ст. ріст промисловості, внутрішнього товарообігу та міжнародної

торгівлі, розширення та укріплення кредитної системи та розвиток світового ринку все нагальніше вимагали введення Сполученими Штатами золотого монеталізму. Противники цієї політики у 1892 р. створили «Американську біметалічну лігу», яка у 1895 р. об'єдналася з «Національним біметалічним союзом» і утворила «Американський біметалічний союз». Разом із тим тенденція до скорочення золотого запасу США та економічна криза у Європі середини 1890-х років активізували золотих монеталістів. На президентських виборах 1896 р. грошове питання зайняло головне місце. У Брайан (лідер так званих срібних республіканців) включив пункт про біметалізм як головний у свою передвиборчу платформу, прибічники золотого стандарту (золоті демократи) групувалися навколо Г. Клівленда. На президентських виборах перемогли останні, що й вирішило подальшу долю грошової системи США.

14 березня 1900 р. законом Конгресу США у країні остаточно встановлювався золотий стандарт – монеталістична грошова система, при якій золото виступало загальним еквівалентом та безпосередньою основою грошового обігу. Срібний долар фактично переводився у розряд розмінних монет. Відміна закону Шермана зумовила несприятливі умови для його існування. У кінці XIX – на початку XX ст. він продовжував карбуватись, але вже у 1904 р. монетні двори вичерпали запаси срібних зливків і карбування припинилось. За відсутністю срібного долара – єдиної на той час повноцінної срібної монети, золото остаточно зайняло домінуюче місце у грошовому обігу США.

Після створення у 1914 р. Федеральної резервної системи США, білети, що нею випускались, поступово перетворились у основний платіжний засіб. Позиції паперових грошей особливо зміцнились після прийняття 23 березня 1918 р. закону Піттмена, на основі якого понад 270 млн срібних доларів були відправлені на переплавку. Разом із тим закон Піттмена вимагав поступово замінити переплавлені долари і у 1921 р. карбування срібного долара поновилось. Доки не було створено нового дизайну, протягом року долари карбувалися за проектом Моргана.

Готуючи новий дизайн долара, Монетний двір врахував думку багатьох американців, які бажали бачити на монетах символ відновлення миру після кривавої Першої світової війни. Цю пропозицію активно підтримувала і Американська нумізматычна асоціація. Навіть Конгрес у резолюції на випуск нової монети зазначав, що вона має відзначити закінчення війни. Щоб отримати найкращий проект, спеціальна комісія оголосила конкурс. У ньому взяли участь такі визнані художники,

як Віктор Бреннер, Адольф Вейнман і Герман МакНейл, які вже були авторами дизайнів обігових монет США. Проте переможцем став молодий італійський емігрант Ентоні де Францискі, зробивши витончений портрет Свободи за портретом своєї дружини Терези. Реверс прикрашає орел, що сидить на скелі у сонячних променях. Унизу розміщено слово PEACE (мир) (рис. 14). Карбування «мирних доларів» тривало до 1928 р., доки не було виконано вимоги закону Піттмена.

Хоч у роки Першої світової війни золотомонетний стандарт зазнав краху, вже з 1919 р. у США він знову відновився і зберігався там довше, ніж у інших країнах світу. Кінцевий його крах стався у період Великої депресії 1929—1933 рр. Золоті монети остаточно припинили карбувати у 1934 р. Натомість у 1934—1935 рр. задля забезпечення срібних сертифікатів карбувалися «мирні долари».

«Мирний долар» був дуже близький до реанімації у 1964 р., коли Конгрес дозволив карбування 45 млн срібних доларів, ймовірно для обслуговування азартних ігор у Неваді. Монетний двір у Денвері навіть почав карбування. Але незабаром дозвіл було анульовано президентом Ліндоном Джонсоном. 316 076 «мирних доларів», датованих 1964 роком, пішли на переплавку. Більш того, закон про монетне карбування від 23 липня 1965 р. включав статтю, яка забороняла карбування стандартного срібного долара протягом п'яти років. Таким чином долар міг зовсім зникнути з монетного ряду Сполучених Штатів.

Дебати у Конгресі про поновлення карбування долара поновилися у 1969 р. Дискусійним стало питання про подальшу долю монетного срібла. Розвиток науково-технічної революції зробив срібло одним з найважливіших металів, які використовувались у промисловості. Ціна на нього виросла настільки, що номінальна вартість срібних монет стала нижчою за ціну вміщеного у них металу. Врешті-решт срібло демонетизувалося — із 1965 р. дайми та четвертаки почали карбувати з міді із плакуванням з мідно-нікелевого сплаву. Срібні півдоларові монети ще карбувалися, але й вони були приречені.

29 жовтня 1969 р. конгресмен від Техасу Боб Кайсі представив законопроект про введення до грошового обігу доларової монети, яка вшановувала б пам'ять померлого того року Дуайта Ейзенхауера — головнокомандувача силами союзників у Африці та Європі під час Другої світової війни, а потім 34-го президента країни, а також першу висадку людини на Місяць, яка відбулася теж у 1969 р. Політики сперечалися більше року на рахунок металу для монети, доки 31 грудня 1970 р. врешті-решт прийняли

рішення про карбування долара з міді, плакованої мідно-нікелевим сплавом діаметром попередніх випусків (31,8 мм) та вагою 22,68 г. (з 1971 р. у карбуванні півдоларів теж перейшли на недорогісний сплав, чим закінчилася історія срібних обігових монет США).

Оскільки існувала необхідність якомога швидше випустити монету, відкритого конкурсу проектів оголошено не було. Модель підготував головний гравірувальник Монетного двору Сполучених Штатів Френк Гаспарро. На аверсі він зобразив портрет президента, а для дизайну реверса використав офіційну емблему космічного корабля Аполлон-11 (рис. 15). Девіз IN GOD WE TRUST мав вже новий статус — 1955 р. Конгрес постановив розмішувати його на усіх американських монетах та банкнотах, а наступного року затвердив як національний девіз США.

Наразі невідомо, з яких причин долари із портретом Айка не випускалися до листопада 1971 р. У перші ж місяці після їх появи багато монет вилучили з обігу колекціонери, або звичайні громадяни залишали їх у себе як сувеніри. Але поступово обсяги карбування задовольнили потреби обігу.

Загальнонаціональне святкування 1976 р. двохсотріччя проголошення незалежності США надало важливості виваженого вибору дизайну ювілейного долара (у наборі планувалися також четвертак і півдолар). На конкурс, оголошений у жовтні 1973 р., було подано близько тисячі проектів реверса. Коли коло проектів було обмежене до дванадцяти, комісія обрала модель Деніса Р. Вільямса: у центрі зображення однієї з реліквій США — Дзвону Свободи, накладеного на Місяць, що символізувало зв'язок минулого і сьогодення (рис. 16). Аверс залишився незмінним, за виключенням позначення року карбування, яке змінено на дати 1776 — 1976. Ювілейний долар карбувався протягом 1975—1976 рр. Існують два головні варіанти двохсотрічного долара — із широкими та вузькими літерами у легендах реверса.

У 1977 р. відновлено карбування стандартного долара. Але поступово виникла проблема — американці просто не мали бажання використовувати ці великі й важкі монети. Повернення справжніх доларових монет вітали хіба що власники казино, які використовували їх замість доларових токенів у грі. Проте й вони швидко втомилися від громіздких монет. Тому розмір долара було вирішено зменшити.

У 1979 р. країна побачила новий долар значно менших розмірів — діаметром 26,5 мм та вагою 8,1 г (рис. 17). Цього разу монету присвятили піонеру у боротьбі за права жінок у США — Сьюзен Б. Ентоні (дизайнер Френк

Гаспарро). Саме завдяки її зусиллям було прийнято поправку до Конституції, що надавала американкам право голосу. Поява її зображення на доларі стала першим випадком розміщення на обігових монетах США портрету жінки, що була реальною особою. Реверс залишився таким самим, як і на доларі із портретом Д. Ейзенхауера. З 1979 р. монети, карбовані у Філадельфії, позначаються літерою Р.

Але новий долар теж виявився непопулярним серед населення. Через розмір та колір металу його часто плутали із четвертаками та півдоларами в обігу. Декому також не подобалося і зображення на доларі жінки-феміністки. Тому карбування припинили вже у 1981 р.

Останній на сьогодні обіговий долар побачив світ у 2000 р. (рис. 18). Кардинально змінилися метричні характеристики монети. Відтепер долар карбується вагою 8,07 г та діаметром 26,4 мм з міді, плакованої мідно-цинково-марганцево-нікелевим сплавом. Для оформлення долара спеціальна громадська комісія по підготовці доларової монети рекомендувала використати символ свободи, а саме образ Сакагавеа — індіанки з племені шошонів, яка, несучи власного сина на спині, пройшла тисячі миль із першою трансамериканською експедицією Мерівезера Льюїса та Вільяма Кларка 1804—1806 рр. Існували й інші пропозиції щодо дизайну долара. Так, представник підкомітету палати представників по внутрішній та міжнародній монетарній політиці Майкл Касл пропонував зобразити знаний в усьому світі символ свободи — знамениту Статую Свободи. Але врешті-решт спеціальна громадська комісія по підготовці нової доларової монети затвердила проект із зображенням Сакагавеа. Над дизайном монети працювала відома у США скульпторка Глена Гудкр. Оскільки справжнього портрету Сакагавеа не залишилось, вона взяла моделлю дівчини із племені шошонів. Особливою рисою дизайну аверса стало те, що на відміну від усталених нумізматичних традицій, Сакагавеа «дивиться» прямо на власника монети. На реверсі зображено орла у польоті як образ миру й свободи в оточенні 17 зірок за кількістю штатів союзу в 1804 р. під час славетної експедиції.

* * *

Сьогодні багато країн під тиском інфляції чи з метою економії відмовляються від випуску банкнот найменшого номіналу. Яскраві приклади цьому — євро, британський фунт, канадський долар, польський злотий та інші грошові одиниці. США дотримується традиції і зберігає однодоларову купюру. Тому подальша доля у цілому непопулярної однодоларової монети непередбачувана.

Королівство Афганістан

Продолжение. Начало см. № 3, 4'2005.

Герман Тисов,
Владимир Ширшов (Москва)

Как и многие другие страны Востока, Афганистан до I-ой четверти XIX в. не имел знаков отличия, похожих на европейские ордена и медали. Традиционными наградами оставались государевы пожалования: земли, дома, деньги, шитая золотом и драгоценными камнями одежда, кони в богатой сбруе, рабы, оружие, украшения.

Первые медали с надписью «Афганистан» были английскими.

Орден

Дурранийской династии

В 1839 г. шахом Суха-аль-мулом был учрежден Орден Дурранийской династии, главным образом как награду английским офицерам, которые помогли ему вновь обрести королевство – Афганистан.

Этот орден имеет три степени и очень похож на европейские ордена того времени.

ОПИСАНИЕ

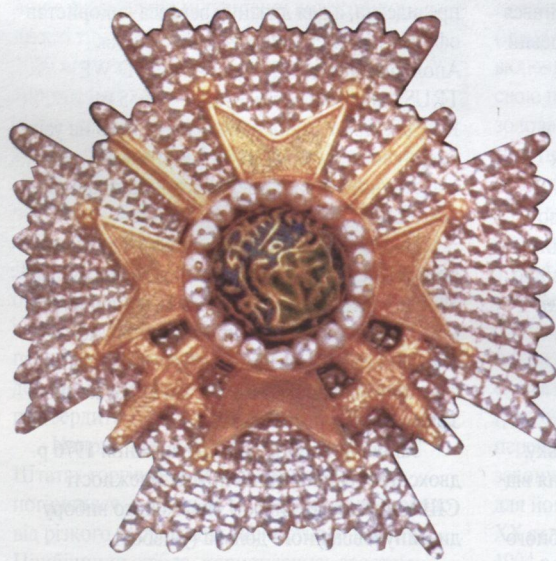
Знак ордена представляет собой золотой восьмиконечный крест, на каждом конце которого золотой шарик. В центре медальон, покрытый зеленой эмалью, на котором написано «Дур – и дауран» (жемчужина вечности). Центральный медальон окружен жемчужинами. Между лучами креста два скрещенных меча.

Знак ордена I степени наложен на серебряный крест в виде множества лучей с «алмазной гранью», II степени на черненный с «алмазной гранью» крест.

Знак ордена III степени с помощью кольца соединен с колодкой.

Звезда ордена I степени представляет собой знак ордена, наложенный на серебряную многолучевую звезду, II степени – на восьмиконечную черненную звезду.

Лента ордена – продольные, равные полосы зеленого и красного цветов.

Знак Ордена Дурранийской династии I степени

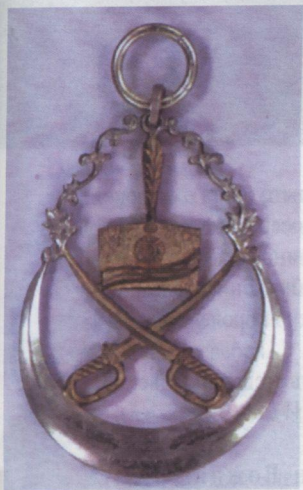
Знак Ордена Дурранийской династии III степени

Звезда Ордена Дурранийской династии II степени

Знак Ордена Дурранийской династии II степени

Орден «Независимость»

Знак Ордена Солнца II степени

Знак Ордена Солнца I степени

Звезда Ордена Солнца I степени

Знак
Ордена Вождя

Звезда Ордена Вождя I степени

Звезда Ордена Вождя II степени

Медаль «За службу»

Орден «Независимость»

В 1911 г. эмиром Хабибуллой был учрежден орден Независимости. Им награждали за выдающуюся службу государству.

ОПИСАНИЕ

Знак ордена представляет собой серебряный полумесяц, внутри которого две золотые перекрещенные сабли. Между клинков сабель помещен золотой тюрбан украшенный перьями. Серебряный стилизованный венок соединяет концы полумесяца с концами клинков сабель и кольцо, для крепления, над пером тюрбана.

Орден Солнца

В 1920 г. эмиром Амануллой ханом были учреждены два ордена: Орден Солнца – как высшая награда страны, и орден Вождя – как награда за военные заслуги.

ОПИСАНИЕ

Знак Ордена Солнца представляет собой венок, в центре которого золотой флаг, в левом верхнем углу которого небольшая звездочка – Солнце.

Лента ордена синего цвета с широкой красной полоской посередине.

Звезда ордена – многолучевая (аллегорическое изображение Солнца). В центре звезды – герб королевства Афганистана.

Орден имеет пять степеней и две медали ордена – I и II степени.

Орден Вождя

ОПИСАНИЕ

Знак Ордена Вождя представляет собой золотой венок, в центре которого золотая пушка, повернутая вправо.

Звезда – семилучевая, в центре которой герб королевства Афганистана.

Лента ордена – равные полосы зеленого, пурпурного и зеленого цветов.

Орден «Звезда»

Позднее был учрежден орден «Звезда»

ОПИСАНИЕ

Знак ордена представляет собой золотую звезду в венке.

Звезда ордена – восьмиугольная

Абдурахман (1844–1901)
Эмир Афганистана с 1880 г.

Хабибулла хан (1872–1919).
Эмир Афганистана с 1901 г.

состоящая из множества лучей, в центре ее расположен золотой медальон с гербом королевства Афганистан.

Звезда ордена I степени изготавливалась из золота, остальных степеней из серебра.

Орден «За военные заслуги»

ОПИСАНИЕ

Орден представляет собой семилучевую звезду с шариками на концах лучей.

В центре звезды медальон с гербом королевства Афганистан в венке с круговой надписью. Семилучевая звезда наложена на многолучевую звезду меньшего диаметра.

Орден

«За заслуги перед нацией»

ОПИСАНИЕ

Орден представляет собой восьмилучевую звезду, состоящую из множества лучей. В центре звезды золотой медальон с изображением герба королевства Афганистан.

Медаль «За службу»

Аманулла хан (1892—1960).
Король Афганистана в 1919—1929 гг.

Мухаммад Захир Шах.
Король Афганистана в 1933—1973 гг.

Орден «Звезда» III степени

Орден «Звезда» IV степени

Орден «За заслуги перед нацией» II степени

Орден «За заслуги перед нацией» V степени

Орден «Честь».

Надпись по окружности на арабском языке – сура из Корана - «Воюйте и жертвуйте собой во имя Аллаха и воздастся вам за это»

Орден «За участие в разгроме бандитов с Севера»

Орден «За военные заслуги» II степени

Орден с надписью под гербом «Чистая любовь»

Медаль «Самоотверженность»
Надпись на л. с.: «Наш бог,
наша Родина, наш король»

Медаль в честь коронации Надир Шаха.

Надпись на л. с.: «В память празднования восшествия на престол и спасения Родины».

Надпись на о. с.: «От благодарного государя, борца за веру»

Медаль «За храбрость»

Надпись на л. с.: в центре - «Борец за веру эмир Аманулла»,
внизу - «За храбрость»

Медаль «За службу»

Надпись на л. с.: «За службу афганской нации».

Надпись на о. с.: «От его величества, борца за веру Аманулла, 1298»

Медаль «Самоотверженность»

Надпись на л. с.: «Уповающий на Аллаха Мухаммед Заир Шах»,
внизу - «Самоотверженность»

Медаль «Самоотверженность»

Надпись на о. с.: «Эмир Хабибулла - светоч нации и религии, 1320»

Медаль «За службу»

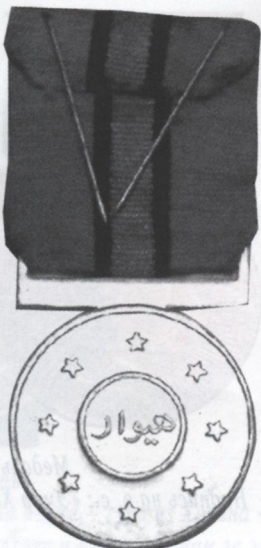
Надпись на о. с.: «Уповающий на Аллаха Мухаммад Захир Шах».

Медаль «За службу»

Медаль «Родина»

Лента ордена красная с тремя продольными зелеными полосками.

Орден

«За разгром бандитов с Севера»

Учрежден Надир Шахом – королем Афганистана в 1929 – 1933 гг.

Скорее всего, это орден за подавление восстания узбеков – локайцев на севере Афганистана. Восстание проходило в 1930–1931 гг., под руководством Ибрагим-бека Локая.

ОПИСАНИЕ

Знак ордена представляет собой шестилучевую звезду, наложенную на другую шестилучевую звезду, состоящую из множества лучей. В центре ордена герб королевства Афганистан и год – 1309, в круге, разделенная на две части надпись: в верхней части «От Его Величества борца за веру Мухаммада Надира, короля всех афганцев», в нижней части «Орден за участие в разгроме бандитов с Севера»

Лента ордена состоит из трех равных продольных полос зеленого, черного и красного цветов.

***

Известно также несколько не атрибутированных орденов.

Один из них – семилучевая серебрянная звезда, в центре которой герб королевства Афганистан и надпись «Честь».

Другой – пятилучевая, серебрянная звезда, наложенная на венчик из колосьев пшеницы. В центре звезды золотой медальон с гербом королевства и надпись «Чистая любовь».

Медали королевства Афганистан

Медали королевства в целом очень схожи между собой.

В центре медалей располагался герб королевства Афганистан. Над гербом, или под ним – надпись – название медали.

Это медали «За храбрость», «Самоотверженность», «За службу афганской нации».

Существовали так же и юбилейные медали: «В память празднования восшествия на престол и спасения Родины», «В память независимости Афганистана».

Ленты медалей повторяют собой цвета афганского флага или различные вариации сочетания черного, красного и зеленого цветов.

Юбилейная медаль «XX лет РККА»

Владимир Лазаренко (Киев)

В основу данной публикации положены архивные материалы и личные исследования автора, с описанием разновидностей медали и удостоверений.

15 (28) января 1918 г. Совет Народных Комиссаров принял декрет о создании Рабоче-крестьянской Красной армии, и 29 января (11 февраля) — об организации Рабоче-крестьянского Красного флота.

С приближением двадцатилетия Красной армии, назрела необходимость в создании награды, которая предназначалась бы для награждения значительного количества военнослужащих, которые добросовестно прослужили 20 лет в рядах РККА, ибо обесценивать существующие ордена (Красного Знамени, Красной Звезды и орден Ленина) было невозможно. Поэтому правительство СССР принимает решение отметить этот юбилей специальной медалью. Таким образом, первой медалью СССР стала, учрежденная Президиумом Верховного Совета СССР от 24 января 1938 г. юбилейная медаль «XX лет РККА».

На утверждение были представлены три проекта медали, которые были изготовлены в серебре. Судя по первому проектному образцу, автором которого вполне мог быть художник-консультант ЦДКА Николай Иванович Москалев. На оборотной стороне медали расположена надпись: «За отличную службу в Красной армии XX лет». Поэтому можно предположить, что первоначально она планировалась не как юбилейная медаль, а как медаль за 20-летнюю службу в РККА.

Второй пробный вариант медали, автором которого предположительно был художник Евгений Иванович Иванов, сильно перегружен деталями и информацией на обеих сторонах. На лицевой стороне этой медали изображен стоящий на посту красноармеец на фоне танка, пушки, боевых кораблей и летящих самолетов. На оборотной стороне медали расположена по кругу надпись-лозунг:

«Пролетарии всех стран, соединяйтесь!», аббревиатура «РККА», римская цифра «XX» и даты «1918–1938».

Автором утвержденного проекта медали «XX лет РККА» стал художник технического комитета Главного интендантского управления НКО СССР Сергей Иванович Дмитриев, которому удалось добиться простоты композиции лицевой стороны медали, поместив на ней пятилучевую звезду, покрытую красной эмалью и цифру XX между ее нижними лучами. На оборотной стороне медали мастерски выполнена фигура красноармейца в длинной шинели с выразительной стойкой стрельбы из винтовки, символизирующей готовность к отражению агрессии.

В таком виде и была учреждена юбилейная медаль «XX лет РККА» Указом Президиума ВС СССР от 24 января 1938 г.,

в котором говорилось: «В ознаменование 20-летия существования Рабоче-крестьянской Красной армии и Военно-Морского флота:

1. Учредить юбилейную медаль «XX лет Рабоче-крестьянской Красной армии».

2. Утвердить положение о юбилейной медали «XX лет Рабоче-крестьянской Красной армии»; ее рисунок и описание.

Согласно положению медалью награждались лица кадрового командного и начальствующего состава РККА и ВМФ:

а) прослужившие в рядах РККА и ВМФ к 23 февраля 1938 г. лет и заслуженные участники гражданской войны;

б) награжденные орденом Красного Знамени в период гражданской войны.

В выслугу лет в РККА и ВМФ засчитывалась служба в отрядах и дружинах Красной гвардии и в красных

**ПРОФЕССИОНАЛЬНО,
КОРРЕКТНО,
БЕСПРИСТРАСТНО**

в научно-информационном журнале

«НУМИЗМАТИКА»

специализированного издательства
«Нумизматическая Литература»

Вы узнаете все (или почти все):

- о новых выпусках Центрального Банка РФ
- о конференциях и конгрессах
- о научных открытиях и исследованиях
- об аукционах и выставках
- о книжных новинках
- о людях, для которых само слово «нумизматика» — это «и жизнь, и слезы, и любовь...»

Готовится к выпуску «Нумизматика» №8

МЫ УЖЕ ВЫПУСТИЛИ КНИГИ:

- А.Е. Денисов. «Бумажные денежные знаки России 1769–1917 годов. Часть 3»
- О.В. Пармонов. «Дутовки» Боны Оренбургского отделения государственного банка в 1917–1918 гг.»
- Сборник «Древности Поволжья и других регионов» вып. V
- Труды Международных нумизматических конференций Саратов-2001, Муром-2003

МЫ ГОТОВИМ К ВЫПУСКУ:

- И.С. Шиканова. «Страницы отечественной истории в бумажных денежных знаках»
- Труды Международных нумизматических конференций. Старый Крым-2004

**А СКОРО ВАС ЖДЕТ УНИКАЛЬНАЯ КНИГА,
СОСТОЯЩАЯ ИЗ РЕДЧАЙЧИХ ДОКУМЕНТОВ
«Хроника семьи Зубовых-Полежаевых»**

**ВЫ – научный сотрудник?
музейный работник?
коллекционер-исследователь?
или просто любитель истории?**

Милости просим

издательство
**нумизматическая
литература**

Адрес для писем:

119021, г. Москва, ул. Тимура Фрунзе, д. 8, кв. 47
тел.: 8-926-219-11-72; 8-916-808-34-32
e-mail: cashtan1@ru.ru; ppn@zmail.ru; aragonb@yandex.ru

партизанских отрядах, действующих против врагов Советской власти в период с 1917 по 1921 г.

Юбилейной медалью «XX лет РККА» награждал Президиум ВС СССР.

Согласно с официальным описанием медаль должна была выглядеть следующим образом: «Медаль «XX лет РККА» имеет форму правильного круга диаметром 3 см. Поверхность круга матовая, ободка, шириною в 2 мм – блестящая. На лицевой стороне круга помещена пятиконечная красная эмалевая звезда с серебряной окантовкой. Внизу круга, между нижними лучами звезды, наложены золотые цифры «XX», высотой 8 мм, и шириной 7 мм. Основание цифр упирается в нижний край ободка.

На оборотной стороне медали изображена фигура стреляющего из винтовки красноармейца, высотой 25 мм, одетого в зимнюю караульную форму, внизу, правее фигуры красноармейца, дата «1918–1938».

Медаль при помощи ушка, кольца и белой металлической планки соединяется с прямоугольной пластиной 15×25 мм, покрытой красной муаровой лентой.

Пластина имеет на оборотной стороне нарезной штифт с гайкой для крепления медали к одежде.

Медаль изготавливается из оксидированного серебра, цифры «XX» – золотые.

Изготовили медали на Монетном дворе Наркомфина СССР в Москве.

Изготовленная в 1938 г. медаль «XX лет РККА» I типа не соответствовала описанию. Она имела диаметр 32 мм, вместо 3 см, толщину 2,9 мм, изготовлена из серебра Ср М925, общей массой с эмалью без колодки 23,5 г; общий вес с колодкой – 28,96 г.

Вместо накладных золотых цифр «XX», эти цифры являются цельноштампованными, покрытыми позолотой (толщина слоя 5 +/- 0,5 микрон).

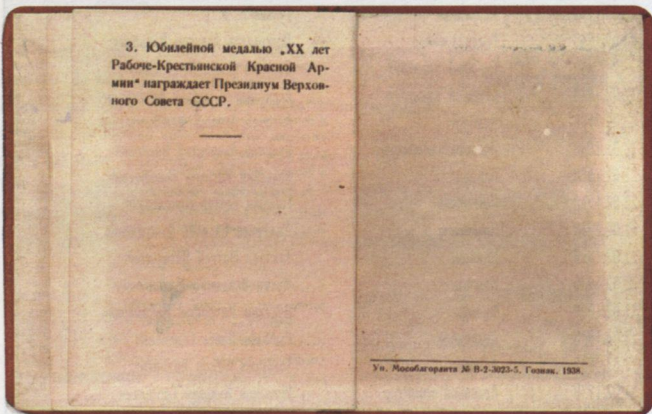
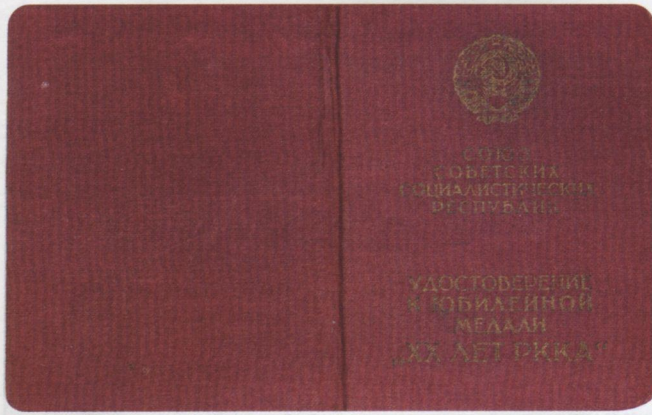
Оборотная сторона медали осталась без изменений.

Медаль при помощи трапециевидного ушка и посеребренного кольца соединена с прямоугольной, посеребренной латунной колодкой размером 14×25 мм вместо 15×25 мм покрытой красной муаровой лентой шириной 26 мм. На оборотной стороне колодки медный нарезной винт с серебряной гайкой диаметром 18 мм, вес которой 2,5 мм, на которой расположено клеймо «МОНДВОР» проштампованное рельефными буквами, а так же выбит пунсонами пятизначный порядковый номер награды, высотой цифр 1,5 мм, соответствующий номеру удостоверения к медали (в удостоверении указывалось шесть цифр).

Удостоверения к медали изготавливались на предприятии ГОЗНАК. Они представляли собой книжку в бордовом переплете, с изображением на лицевой стороне в верхней части герба СССР и надписи в три строки: «Союз Советских Социалистических Республик»; в нижней части надпись в четыре строки: «Удостоверение к юбилейной медали «XX лет РККА». Все изображения выполнены методом теснения.

В удостоверении к медали указывалось: воинское звание, фамилия имя и отчество награжденного, номер удостоверения, который соответствовал номеру, выбитому на медали, фотография награжденного и его подпись.

Но, так как награжденным юбилейной медалью, в отличие от награжденных орденами, денежных выплат, бесплатного проезда и других льгот не предусматривалось, наличие фотографии не являлось обязательным.

Медаль «XX лет РККА», образца 1938 г.

Изготовленные медали и удостоверения к ним поступили к заказчикам (НКО, НКВМФ и НКВД СССР) одновременно и в строгой комплектации.

Указ Президиума ВС СССР о награждении юбилейной медалью «XX лет РККА» был подписан 22 февраля 1938 г. В этот же день состоялись первые вручения медали, согласно с первым списком.

Основной контингент награжденных был кадровый состав армии и флота. Некоторые из них имели ордена, но для большинства это была первая награда, которую они носили с гордостью.

Однако лица из высшего командного состава помимо медали были также в этот день удостоены ордена Ленина: маршалы Советского Союза В. К. Блюхер – знак № 3698, К. Е. Ворошилов – знак № 3582, командарм II ранга С. К. Тимошенко – знак № 3652 комиссары Г. И. Кулик – знак № 3586, М. Г. Ефремов – знак № 3654, и др. Ордена Красного Знамени: комбриг М. В. Захаров – знак № 771, комдив И. С. Конев – знак № 1794, и др. Ордена Красной Звезды: командарм I ранга Б. М. Шапошников – знак № 3220, комбриг Ф. И. Толбухин – знак № 3576, и др.

В 1938 г медалью «XX лет РККА» было награждено 27.575 человек. Однако большинство военнослужащих награжденных этой медалью были в последствии репрессированы. Из 5 маршалов погибли 3, из 16 комдивов – 14, из 8 флагманов – все 8, из 67 комиссаров – 60, из 199 комдивов – 196.

Награждение медалью продолжалось и в последующие годы. В 1939 г. было награждено 2515 человек.

С началом Великой Отечественной войны с целью пополнения фондов драг металлов постановлением ПВС СССР от 7 июля 1941 г., пунктом 2 предписывалось: юбилейные медали «XX лет РККА» после смерти награжденного возвращать по принадлежности в НКО, НКВМФ и НКВД СССР.

II тип медали «XX лет РККА» появился в связи с указом ПВС СССР от 19 июня 1943 г. «Об утверждении образцов и описании лент к орденам и медалям СССР и правил ношения орденов, медалей, орденских лент и знаков отличия. После издания этого указа медаль «XX лет РККА» изготовленная в 1943 г. имела вес 16,65 +/- 1,4 г (в военное время, из-за экономии серебра, все медали из этого металла имели вес меньше довоенных).

Медаль при помощи трапециевидного ушка и серебрянного спаянного кольца соединялась с пятиугольной колодкой изготовленной из белой жести с накладкой, имеющей булавочное

Медаль «XX лет РККА», образца 1943 г.

Хронология вручения юбилейной медали «XX лет РККА»

крепление. Шелковая муаровая лента шириной 24 мм имела серый цвет с двумя продольными красными полосками шириной 2 мм по краям. Согласно этому указу I тип медали с прямоугольной колодкой подлежал замене на пятиугольную колодку.

В соответствии с постановлением ПВС СССР от 13 июля 1943 г. было разрешено после смерти награжденного оставлять удостоверение к медали в семьях.

Удостоверение к медалям II типа такое же как и к медалям I типа; хотя исследователь из Москвы Вадим Макеев утверждает, что ему встречалось удостоверение без обозначения номера.

В фондах Центрального Музея Вооруженных Сил Российской Федерации хранится удостоверение к медали «XX лет РККА» на имя Ф. М. Орлова – участника гражданской войны, выданное ему 21 мая 1945 г., из чего следует, что вручение медали продолжалось еще длительный период.

В официальной статистике указано, что всего на 01.01.1995 г. юбилейной медалью «XX лет РККА» награждено 37.504 человек, хотя удостоверение к медали, врученное 04.10.1940 г. старшему лейтенанту Г. П. Чепрунову имеет №037787.

Список литературы.

1. Богданович В. А., Головенко И. П. Награды Родины. Ордена и медали СССР. – Том 2. – М., 1982.
2. Григорьев В. Всемирный коллекционер № 2 (22) 1998. «60 лет первой советской медали «XX лет РККА».
3. Кривцов В. Д. Аверс № 6. – М., 2003.
4. Володин А., Мерлай Н. Медали СССР. – СПб, 1997.
5. Шишков С. С., Мизалевский М. В. Ордена и медали СССР. Том 2. – Владивосток, 2000.
6. Петров Н. В., Скорин К. В. Кто руководил НКВД в 1934–1941 гг. – М., 1999.
7. Paul Mc'Daniel & Paul J. Schize. The Comprehensive Guide to Soviet orders and medals. – Virginia, 1997.

Номер медали и удостоверения	Дата указа ПВС СССР	Дата вручения	Воинское звание	Ф. И. О. награжденного
000191	22.02.1938	22.02.1938	Полковник	Прохоров В. И.
000581	22.02.1938	22.02.1938	Комдив	Дратвин Михаил Иванович
001479	22.02.1938	22.02.1938	Полковник	Карпезо И. И.
001530	22.02.1938	22.02.1938	Интендант 3 ранга	Рыжов Иван Дмитриевич
001699	22.02.1938			Кошевой Петр Кирилович
005594	22.02.1938	01.04.1939	Капитан	Михайлов Петр Васильевич
005662	22.02.1938	22.02.1938	Полковник	Барabanов П. А.
005693	22.02.1938	03.05.1938	Комдив	Черевиченко Я.
007951	22.02.1938	22.02.1938	Капитан	Григорьев Сергей Григорьевич
009452	22.02.1938	22.02.1938	Военврач 2 ранга	Ефимов И. В.
009678	22.02.1938	22.02.1938	Капитан	Пляшко А. М.
010513	22.02.1938	22.02.1938	Старший политрук	Морозов Д. Г.
010558	22.02.1938	22.02.1938	Полковник	Сысов Ф. С.
013227	22.02.1938		Старший политрук	Бешешин Леонид Николаевич
016056	22.02.1938		Старший лейтенант	Загорский Илья Федорович
016124	22.02.1938	22.02.1938	Капитан	Ивоагин В. И.
016266	22.02.1938	22.02.1938		Вольнкин И. А.
016701	22.02.1938			Октябрьский Филипп Сергеевич
017720	22.02.1938	22.02.1938	Капитан 2 ранга	Холостяков Георгий Никитич
019169	22.02.1938	22.02.1938	Комбриг	Трубинов Илья Петрович
019478	22.02.1938	22.02.1938		Корчиц Вячеслав Викентьевич
024500	22.02.1938	22.02.1938	Комкор	Фриловский Михаил Петрович
024838	22.02.1938	22.02.1938	Комиссар ГБ 3 ранга	Каруцкий Василий Абрамович
026530	22.02.1938	22.02.1938	Полковник	Матыкин П. М.
029324	22.02.1938			Раль Юрий Федорович
030521	22.02.1938	30.04.1938	Комбриг	Пестов Владимир Иванович
031986	22.02.1938		Майор	Галынин Василий Михайлович
034032	22.02.1938	22.02.1938	Полковник	Гульев А. И.
034359	22.02.1938	04.09.1943	Генерал-майор	Прошаков Алексей Иванович
034645	22.02.1938		Старший политрук	Вакулин Семен Николаевич
		22.02.1938	Старший политрук	Александров Сергей Леонидович
		22.02.1938	Комбриг	Антонов Алексей Иннокентьевич
		22.02.1938	Полковой комиссар	Буинцев Лаврентий Иванович
		22.02.1938	Комбриг	Вольский Василий Тимофеевич
		22.02.1938	Полковник	Головин Сергей Николаевич
		22.02.1938	Полковник	Дмитриев Василий Дмитриевич
		22.02.1938	Комбриг	Захаров Матвей Васильевич
		22.02.1938	Комбриг	Мухин Владимир Михайлович
		22.02.1938	Майор	Неделин Митрофан Михайлович
		22.02.1938	Полковник	Рыбалко Павел Семенович
		22.02.1938	Комбриг	Толбухин Федор Иванович
		22.02.1938	Полковой комиссар	Шиманов Николай Сергеевич
		23.02.1938	Комкор	Воронов Николай Николаевич
		23.02.1938	Полковник	Курбамкин Павел Семенович
		23.02.1938	Комбриг	Петров Иван Ефимович
		23.02.1938	Старший лейтенант	Петровский Всеволод Степанович
		23.02.1938	Полковник	Ставенок Анатолий Васильевич
		23.02.1938	Полковник	Тургианский Борис Александрович
		22.04.1938	Комдив	Соколовский Василий Петрович
		15.05.1938	Майор	Колмаков Александр Алексеевич
		10.06.1938	Комбриг	Хорун Иосиф Иванович
		19.10.1938	Майор	Перевертский Семен Никифорович
		06.11.1938	Комбриг	Виноградов Василий Иванович
		16.02.1939	Капитан	Балдин Афанасий Александрович
035890	22.02.1938	26.07.1939	Техник интендант	Салов С. И.
037666	22.02.1938	27.05.1940	Полковник	Волкенштейн С. С.
037787		04.10.1940	Старший лейтенант	Чепрунов Георгий Петрович
		26.05.1941	Комдив	Рокоссовский Константин Константинович
		25.09.1943	Генерал-майор	Гусев Николай Иванович
		28.10.1943		Сталин Иосиф Виссарионович
		21.05.1945	Участник гражданской войны	Орлов Федор Михайлович

Добрий день шановна редакція!

Я Ваш постійний читач і шанувальник. Журнал випишу з 1998 р. Нещодавно придбав хрест, виготовлений з білого металу (можливо срібло). Хотів би взнати більш повну інформацію про цей хрест, тим більш, що в №2-2005 є невелика інформація, але про золотий. Детальної інформації не знайшов ніде.

Павло Загачин. (Брацлав, Вінницька обл.)

Хрест «За труди і хоробрість при Преїшиш-Елау» виготовлявся із золота. До часів правління Миколи I бували випадки, коли офіцер пропивши свій золотий хрест замовляв у ювеліра срібний або мідний позолочені. При Миколі I були також виготовлені мідні позолочені хрести «на заміну зіпсованих». З наданої вами ілюстрації — це Георгієвський хрест часів Першої світової війни, в якого замінено центральну частину.

Олександр Михайлов (Київ)

Уважаемая Редакция!

В литературе по наградам СССР указан материал, из которого изготавливали ордена и медали. Материал медалей за оборону, освобождение и взятие городов, согласно литературе — латунь. Но попадаются медали из красного металла (медь?), покрытые жёлтым металлом, который местами стёрся. Видел такие медали за Севастополь, Прагу и Варшаву. Изготавливались ли медали из меди с покрытием? Из каких марок латуни изготавливали медали?

Михаил.

Все медали за оборону — взятие городов изготавливались из латунированного томпака (сплава латуни, цинка и меди, в котором основная составляющая — медь).

В случае, если данный сплав долгое время находился в щелочной среде (в земле), или подвергся нагреванию (перепаивали ушко медали), это могло привести к выгоранию лигатуры сплава, что привело к доминированию красного цвета.

Олександр Михайлов (Київ)

Уважаемая Редакция!

Являясь постоянным заказчиком ваших журналов, решил воспользоваться этим. У меня имеется масонский знак, привезенный из Германии (г. Галле) в 1948 г. На фарфоре изображение собора с колокольней, стоящие на Старой площади г. Галле. В литературе по масонству подобных знаков не встречал. Интересно, что это за знак.

С. Родигин (Ватутино, Черкасская обл.)

Знаки масонских лож не имели статута и заказывались частным образом у ювелиров. К сожалению Вы не прислали фото оборотной стороны. На ней, как правило, есть надписи или символы, по которым можно определить масонскую ложу.

Олександр Михайлов (Київ)

Шановна редакція журналу!

Я являюсь передплатником Вашего видання. Не знаю, чи це можливо, але в мене виникло питання і я вирішив звернутись за допомогою до Вас.

Мені запропонували придбати монету, але я ніяк не можу визначитись, як з монетою, так і з її ціною. Звернувшись до знайомих колекціонерів, але ми не дійшли спільної думки, і вирішили звернутись до Вас.

Лаченко А. П. (Покачі, Волинська обл.)

Ця монета — скудо Венеціанської республіки, часів правління дожа Франческо Ерizzo (1631—1646 рр.).

За каталогом Давенпорта її ціна складає в стані VF — 125,- US\$, в стані XF — 175,- US\$.

Фактична ринкова ціна (залежно від стану монети, який не можливо визначити по надісланій Вами ілюстрації) може коливатися від 150,- до 250,- US\$.

Максим Загребя (Київ)

Шановний Максим Михайлович!

Прошу Вас допомогти визначити тип монети, вібитки якої вислаю

Вага монети — 3,64 гр., метал — срібло, рік чеканки визначений приблизно (можливо 1653 або 1553).

Ігор Потятиник (Нагвірна, Івано-Франківська обл.)

Ця монета — ФЕРДИНГ, 1553 р., Лівонського Ордена, відкарбована в місті Ревелі (Таллінні) за часів магістра Генріха фон Галена (1551—1557).

Напис на аверсі: HINR : DE : GALEN : MA : LIV
Генр(іх) з Гелена ма(гістр) Лів(онський).
Напис на реверсі: MONE : NO : REVALIE : 1553
Монета (міста) Ревеля 1553 (року)

Максим Загребя (Київ)

Для отважных огнеборцев

■ Виктор Салгирский (Симферополь)

До недавнего времени ежегодно день 29 января отмечался как профессиональный праздник работников государственной пожарной охраны. Однако наград аналогичных советской медали «За отвагу на пожаре» или нагрудному знаку «Отличный пожарник», кроме знака «Лучшему работнику пожарной охраны» в Украине не существовало. Награждение знаками отличия бывшего СССР было отменено еще в 1992 г. В связи с этим в конце 1999 г. руководство управления Государственной пожарной охраны Главного управления МВД Украины в Крыму обратилось в Верховную Раду Автономной Республики Крым с предложением об учреждении специальной награды для лиц, отличившихся в борьбе с огнем.

В управлении ГПО МВД Украины в Крыму был разработан эскиз знака отличия. За основу новой награды был взят упомянутый выше нагрудный знак «Отличный пожарник». В процессе работы над эскизом выяснилось, что предложенный вариант имеет целый ряд эстетических и технологических недостатков. Для дальнейшей работы над проектом были привлечены специалисты Крымского республиканского краеведческого музея и художники. Ими была предложена иная художественная концепция знака, с которой руководство управления ГПО полностью согласилось и

поручило авторской группе всю дальнейшую работу над эскизом награды.

В основу идеи знака был положен сюжет медали «За отвагу на пожаре» - пожарный в боевой экипировке со спасенным ребенком на руках. Таким образом, этот знак должен был стать в первую очередь наградой за риск при спасении людей во время пожара. На заднем плане овального центрального медальона был изображен пылающий лес. Для Крыма частые лесные пожары являются настоящим бедствием, наносящим не только огромный материальный ущерб, но и уносящим человеческие жизни. Овальный медальон заключен в дубовый венок — символ силы и мужества в борьбе со стихией.

Первоначально предполагалось, что знак отличия будет медалью. Однако отсутствие четко разработанной юридической базы потребовало изменений не только в положении о награде, но и внесения поправок в художественное решение знака. (О том насколько не урегулированы многие вопросы может свидетельствовать тот факт, что в Конституции Автономной Республики Крым предусмотрено учреждение знаков отличия органами власти автономии, а в законе о государственных наградах региональные знаки отличия и награды органов местного самоуправления не упомянуты). Овальный медальон с дубовым венком был помещен на основу в виде восьмиконечной звезды высотой 45 мм и

шириной 40 мм. На оборотной стороне знака были выполнены надпись с указанием органа государственной власти учредившего награду «Автономная Республика Крым» и ее номер. В цветах ленточки также были использованы мотивы символики Автономной Республики Крым (в центре располагаются синяя, белая и красная продольные полосы в пропорциях флага Автономной Республики Крым) на фоне традиционных «пожарных» цветов — крапового и желтого.

В марте 2000 г. все работы над эскизом знака отличия были завершены. Он был разработан с расчетом дальнейшей трансформации его в награду более высокого статуса — в медаль или орден. Изготовление знака из латуни или томпака, а также наличие металлической колодочки обтянутой шелковой ленточкой делало знак еще более эффектным. Автором знака, который получил наименование знак отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре», стал сотрудник музея В. М. Надикта.

Заказ на изготовление знаков в июле 2000 г. был размещен в г. Киеве на частном предприятии «Герольдмайстер», специалисты которого выполнили окончательную доработку художественного решения знака и отчеканили его из латуни в количестве 505 штук. Знак, в отличие от первоначального эскиза изготавливался без накладного овального медальона —

цельноштампованным. Лента к знаку изготавливалась на Киевской лентоткацкой фабрике. 495 знаков были пронумерованы, а остальные остались безномерными и были переданы в качестве пробных и демонстрационных образцов в Верховную Раду Автономной Республики Крым, Крымский республиканский краеведческий музей, автору эскиза и оставлены на заводе-изготовителе.

Первое награждение состоялось в декабре 2000 г., через год после начала работы над проектом наградного знака за героизм и доблесть при исполнении гражданского долга. Знак и удостоверение № 1 были вручены начальнику управления Государственной пожарной охраны МВД Украины в Крыму полковнику Н. И. Разумовскому (ныне генерал-майор Н. И. Разумовский – начальник Главного управления МЧС Украины в Автономной Республике Крым). Всего на 1 января 2005 г. произведено 22 награждения знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре».

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ ВЕРХОВНОЙ РАДЫ
АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ
ОБ УЧРЕЖДЕНИИ ЗНАКА ОТЛИЧИЯ
АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ
«ЗА ОТВАГУ НА ПОЖАРЕ»**

В соответствии с подпунктом 22 пункта 1 статьи 18 Конституции Автономной Республики Крым Верховная Рада Автономной Республики Крым постановляет:

1. Учредить знак отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре».
2. Утвердить Положение о знаке отличия Автономной Республики Крым

*Н. И. Разумовский, начальник
Главного управления МЧС Украины
в Автономной Республике Крым*

«За отвагу на пожаре» (прилагается).

3. Поручить Президиуму Верховной Рады Автономной Республики Крым утвердить эталон и описание знака отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре», удостоверения к нему, образец наградного листа.

*Председатель Верховной Рады Автономной Республики Крым Л. Грач
г. Симферополь, 24 мая 2000 года*

ПОЛОЖЕНИЕ

о знаке отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре»*

(Сборник нормативно-правовых актов Автономной Республики Крым.— 2000, № 5, ст. 506; № 12, ст. 1329, 2001, № 11, ст. 1218)

1. Общие положения

1.1. Знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» награждаются работники государственной, ведомственной, сельской пожарной охраны и члены добровольной пожарной охраны (далее — работники пожарной охраны), военнослужащие и другие граждане:

за доблесть, отвагу и самоотверженность, проявленные при тушении пожаров, спасении людей и имущества предприятий, учреждений и организаций, граждан, природных ресурсов Крыма от огня;

за доблесть, отвагу и самоотверженность, проявленные при предотвращении взрыва или пожара;

за доблесть, отвагу и самоотверженность, проявленные в других экстремальных ситуациях, требующих действий в соответствии с Боевым уставом пожарной охраны Украины;

за умелое руководство работой подразделений пожарной охраны непосредственно на месте происшествия или при возникновении угрозы воспламенения, взрыва.

Награждение знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» повторно не производится.

Награждение знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» может быть произведено посмертно.

1.2. Награждение знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» производится по представлению Управления государственной пожарной охраны Главного управления Министерства

внутренних дел Украины в Крыму.

1.3. Решение о награждении знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» принимает Президиум Верховной Рады Автономной Республики Крым.

1.4. Вручение знака отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» производится от имени Президиума Верховной Рады Автономной Республики Крым Председателем Верховной Рады Автономной Республики Крым или по его поручению первым заместителем, заместителем Председателя Верховной Рады Автономной Республики Крым.

1.5. Знак отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» носится на левой стороне груди. При наличии других знаков отличия он располагается после государственных наград, но перед ведомственными знаками отличия.

К знаку отличия Автономной Республики Крым предусматривается планка для ежедневного ношения ленты, которая также носится на левой стороне груди.

Право ношения знака отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» и планки для ношения ленты к знаку отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» принадлежит исключительно награжденному.

Знак отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» и удостоверение к нему после смерти награжденного остаются в его семье.

1.6. В случае утраты знака отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» или удостоверения к нему по причинам не зависящим от награжденного (хищение, грабеж, документально подтвержденные следственным органом; в результате стихийного бедствия), выдаются дубликаты знака отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» и удостоверения к нему. В других случаях дубликаты не выдаются.

2. Порядок представления к награждению знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре»

2.1. Ходатайства о представлении к награждению знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» возбуждаются начальниками городских и районных подразделений государственной пожарной охраны перед Управлением

государственной пожарной охраны ГУ МВД Украины в Крыму по собственной инициативе, на основании обращений командиров войсковых подразделений, руководителей предприятий, учреждений, организаций, общественных объединений, частных лиц.

2.2. Управление государственной пожарной охраны ГУ МВД Украины в Крыму в месячный срок с момента поступления рассматривает ходатайства о представлении к награждению знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре», осуществляет необходимую проверку, выносит решение о соответствии обоснования представления к награждению требованиям настоящего Положения, оформляет на каждого представляемого к награждению отдельно наградной лист установленного образца.

2.3. Оформленный наградной лист и официальное обращение Управления государственной пожарной охраны ГУ МВД Украины в Крыму о представлении к награждению знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре», содержащее аргументированное обоснование представления к награждению данного лица и подписанное начальником Управления государственной пожарной охраны ГУ МВД Украины в Крыму, направляются в Верховную Раду Автономной Республики Крым.

2.4. При отклонении ходатайства о представлении к награждению знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» в адрес подразделения Управления государственной пожарной охраны ГУ МВД Украины в Крыму, возбудившего ходатайство, направляется письменное уведомление о причинах его отклонения.

2.5. Подразделение пожарной охраны, ходатайство которого о награждении знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» было отклонено, может обратиться в Президиум Верховной Рады Автономной Республики Крым с просьбой о рассмотрении этого ходатайства и принятии по нему окончательного решения.

3. Порядок вручения знака отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре»

3.1. Вручение знака отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» производится в обстановке торжественности и гласности.

3.2. Награждаемым вручается знак

* С изменениями и дополнениями, внесенными 21 ноября 2001 г.

отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» и удостоверение установленного образца.

3.3. О вручении знака отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» составляется протокол о вручении, который подписывается лицом, вручившим награду, и скрепляется печатью.

3.4. В случае, если награждение знаком отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» произведено посмертно, данный знак отличия вручается членам семьи награжденного.

Если награжденный посмертно не имел родственников, знак отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» и удостоверение к нему передаются в Управление государственной пожарной охраны ГУ МВД Украины в Крыму на вечное хранение в соответствующей экспозиционной витрине или на стенде.

**РЕШЕНИЕ ПРЕЗИДИУМА
ВЕРХОВНОЙ РАДЫ АВТОНОМНОЙ
РЕСПУБЛИКИ КРЫМ**

**ОБ УТВЕРЖДЕНИИ ЭСКИЗА И
ОПИСАНИЯ ЗНАКА ОТЛИЧИЯ
АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ
«ЗА ОТВАГУ НА ПОЖАРЕ» И
УДОСТОВЕРЕНИЯ К НЕМУ, ОБРАЗЦА
НАГРАДНОГО ЛИСТА***

В соответствии с пунктом 3 Постановления Верховной Рады Автономной Республики Крым от 24 мая 2000 года № 1171-2/2000 «Об учреждении знака отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре»

Президиум Верховной Рады Автономной Республики Крым р е ш и л:

1. Утвердить эскиз и описание знака отличия Автономной Республики Крым «За отвагу на пожаре» (прилагается).

*Председатель Верховной Рады
Автономной Республики Крым Л. Грач*

г. Симферополь, 3 июля 2000 года

ОПИСАНИЕ

знака отличия Автономной Республики Крым

«За отвагу на пожаре»

(Сборник нормативно-правовых актов Автономной Республики Крым. – 2000, № 7, Ст. 748)

Знак отличия Автономной Республики

На аверсе знака в центре композиции помещен овалный медальон с матовой поверхностью размером 22 мм высотой и 19 мм шириной с рельефным полированным изображением фигуры пожарного с ребенком на руках. Медальон с двух сторон симметрично обрамлен дубовыми ветками, а снизу – эмалевой лентой белого цвета с надписью «ЗА ОТВАГУ НА ПОЖАРЕ». Медальон с обрамляющими деталями наложен на 8 радиально расходящихся пучков, состоящих каждый из 9 рельефных полированных лучей неравной длины. Длина лучей в каждом пучке уменьшается симметрично от центрального луча к крайним. Верхний и нижний вертикальные лучистые пучки на 5 мм длиннее остальных. Высота знака 45 мм и ширина – 40 мм.

На реверсе знака в центре в три строки размещается надпись «АВТОНОМНАЯ РЕСПУБЛИКА КРЫМ», под ней – знак «№» и горизонтальная черта, над которой гравировается порядковый номер знака. Высота букв 3 мм. Все надписи выполняются выпуклыми буквами, помещаются в окаймленный бортиком овал размером 22 мм высотой и 19 мм шириной.

Знак при помощи ушка и кольца соединяется с пятиугольной колодочкой высотой 40 мм и шириной 28 мм. Нижняя часть колодочки обрамлена симметрично расходящимися лавровыми ветвями. Колодочка покрыта шелковой муаровой лентой крапового (красно-коричневого) цвета. В центре размещена вертикальная полоса белого цвета шириной 8 мм, слева от нее – синяя полоса шириной 2 мм, справа – красная полоса шириной 2 мм, по обеим сторонам композиции из вертикальных цветных полос – желтое окаймление шириной 0,5 мм. На оборотной стороне колодочки закрепляется булавка для прикрепления знака к одежде.

КАВАЛЕРЫ

знака отличия

**Автономной Республики Крым
«ЗА ОТВАГУ НА ПОЖАРЕ»**

1. **Разумовский Николай Иванович**, генерал-майор внутренней службы (14 декабря 2000 г.)

2. **Казачек Иван Николаевич**, лейтенант внутренней службы, г. Саки (25 января 2001 г.)

3. **Лукин Анатолий Николаевич**, младший сержант внутренней службы, г. Евпатория (25 января 2001 г.)

4. **Маринцов Борис Викторович**, прапорщик внутренней службы,

г. Симферополь (25 января 2001 г.)

5. **Петраш Юрий Викторович**, сержант внутренней службы, г. Симферополь (25 января 2001 г.)

6. **Петрушонис Виктор Брониславович**, младший лейтенант внутренней службы, г. Евпатория (25 января 2001 г.)

7. **Чеканин Сергей Борисович**, старший сержант внутренней службы, г. Симферополь (25 января 2001 г.)

8. **Чепак Иван Иванович**, лейтенант внутренней службы, г. Феодосия (4 декабря 2001 г.)

9. **Задоров Александр Валерьевич**, сержант внутренней службы, г. Симферополь (18 января 2002 г.)

10. **Кудан Иван Николаевич**, прапорщик внутренней службы, г. Армянск (18 января 2002 г.)

11. **Куликовский Анатолий Максимович**, майор внутренней службы, г. Красноперекопск (18 января 2002 г.)

12. **Холодков Юрий Анатольевич**, старший лейтенант внутренней службы, г. Симферополь (18 января 2002 г.)

13. **Баев Дмитрий Геннадьевич**, младший сержант внутренней службы, Белогорский район (22 января 2003 г.)

14. **Кристалль Владимир Владимирович**, сержант внутренней службы, Белогорский район (22 января 2003 г.)

15. **Поваляшко Олег Викторович**, подполковник внутренней службы, г. Симферополь (22 января 2003 г.)

16. **Целовальников Игорь Анатольевич**, прапорщик внутренней службы; г. Керчь (22 января 2003 г.)

17. **Шкиль Вадим Юрьевич**, сержант внутренней службы, г. Керчь (22 января 2003 г.)

18. **Блесткин Виктор Андреевич**, старшина внутренней службы, г. Симферополь (26 января 2004 г.)

19. **Подкопаев Сергей Анатольевич**, лейтенант внутренней службы, г. Евпатория (26 января 2004 г.)

20. **Стародубов Максим Александрович**, старший лейтенант внутренней службы, г. Симферополь (26 января 2004 г.)

21. **Яцук Юрий Васильевич**, прапорщик внутренней службы, г. Судак (26 января 2004 г.)

22. **Филимонов Юрий Николаевич**, старший прапорщик внутренней службы, пгт Красногвардейское (5 октября 2004 г.)

* Публикуется без пунктов 2–6.

ЕДИНСТВЕННОЕ В РОССИИ БИЗНЕС-ИЗДАНИЕ

с оперативной информацией по антикварному рынку

Расписание торгов мировых аукционов, международные выставки и ярмарки в отдельном Приложении на компакт-диске

ЗАО «Русский антиквариат». Тел.: (095) 956 9484, (812) 438 1525.
info@antiq.info www.antiq.info

№ 33

антик.инфо

antiq.info

www.antiq.info

ТАМОЖНЯ ДАЕТ «ДОБРО»

Как это происходит на практике

ЭЛЕГАНТНОСТЬ НА ТРАССЕ

Репортаж о ралли классических авто

«ДАВАЙТЕ ВОЗРОЖДАТЬ ТРАДИЦИИ!»

Интервью с Анастасией Мезыньковой

CUSTOMS APPROVE

This is the way it works

ELEGANCY ON THE ROAD

Old-timers' rally

«LET'S REVIVE TRADITIONS!»

Interview with Anastasia Melynikova

События С.С.
1911 г. 1888-1911 г. 1912
Бразилия, Австралия, Италия,
Канада, Греция, Италия

ОКТАБРЬ
ОСТОВЕР
2005

«Антик.Инфо»
+7 (095) 956 9484
+7 (812) 438 1525
info@antiq.info

Видео-интервью с Анастасией Мезыньковой о ее коллекции антикварных вещей и о ее работе в области антиквариата.

Текст статьи о семейных традициях и коллекциях, сопровождаемый фотографиями.

Текст статьи о выставке фотографий, посвященной истории искусства.

Текст статьи о выставке фотографий, посвященной истории искусства.

Текст статьи о выставке фотографий, посвященной истории искусства.

ОСВЕТИТЕЛЬНЫЕ ПРИБОРЫ
В РОССИИ
LIGHTING FIXTURES
IN RUSSIA

Текст статьи о выставках и аукционах, посвященных искусству.

Текст статьи о выставках и аукционах, посвященных искусству.

КАТАЛОГ АНТИКВАРНЫХ
ПРЕДМЕТОВ

ГАЛЕРЕЯ «ФОРМА»
«ЗОЛОТОЙ ВЕК»
СОВЕТСКОЙ
ЖИВОПИСИ

Текст статьи о выставках и аукционах, посвященных искусству.

- Тайны частных коллекций
- Обзоры антикварного рынка
- Каталог антикварных предметов с указанием цен
- Актуальная информация
- Полный справочник антикварных фирм

Українська Родовідна Установа (УРУ) та часопис «Рід та Знамено»

Олександр Кучерук (Київ)

Серед невомних працівників на українській ниві помітний слід залишив Микола Битинський (1893—1972)¹. Він працював зокрема у геральдиці, фалеристиці, вексилології, емблематиці, уніформології, є автором двох нагород УНР — Хрест Симона Петлюри (остаточний варіант) та Воєнний хрест, написав низку досліджень із зазначених дисциплін, як маляр і графік створив чимало мистецьких творів, працював на педагогічній ниві, писав вірші, спогади, газетні та журнальні статті.

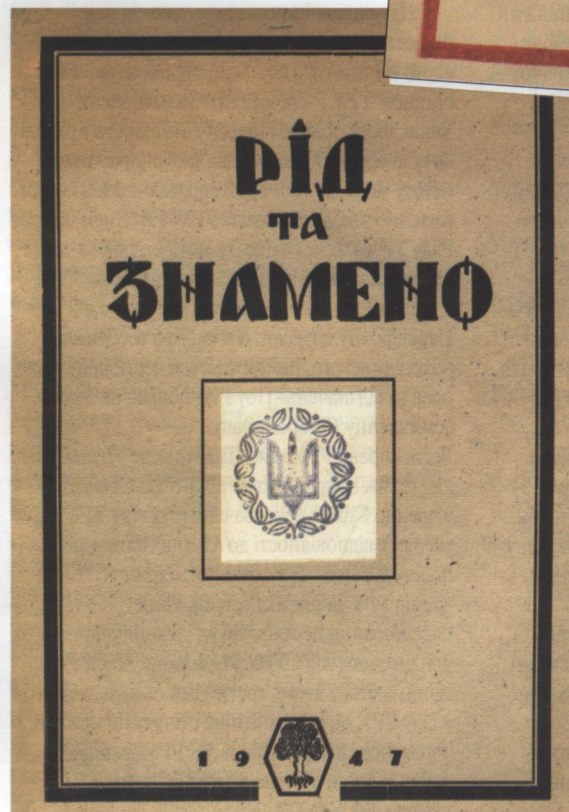
Українські вчені, що опинилися після Другої світової війни в еміграції певний час зосередилися у Німеччині переважно в таборах перемішених осіб. Продовжуючи свою наукову роботу у мало придатних умовах, вони відновили діяльність Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ), Українського Вільного Університету (УВУ), створили Українську Вільну Академію наук (УВАН) тощо. Проте допоміжні наукові дисципліни не знаходили свого «місця» в тих умовах. Тому група ентузіастів, до числа яких входив Микола Битинський, взялася до праці.

Про необхідність мати власну українську геральдичну та генеалогічну службу чи установу думалося ще за часів УНР, коли в процесі творення нової держави гостро постали проблеми фахового створення та виготовлення різноманітних печаток, емблем, прапорів тощо². Зрозуміло, що дослідження з цих історичних дисциплін проводилися, існували дослідники, котрі більше чи менше уваги приділяли цим проблемам, окремі формальні чи неформальні групи і колективи, але то були лише короткотривалі епізоди.

Так, за свідченням М. Битинського, в 1937 р. у Львові було створено товариство під назвою Українська Родовідна Установа (УРУ), було розроблено статут, інші документи. Нам не вдалося виявити у львівській періодиці 1937 р. жодної згадки про УРУ, це може свідчити про локальність і певну приватність товариства.

Отож, група однодумців еміграції в Німеччині, спробували чи то відновити, чи то створити ще раз Українську Родовідну Установу. УРУ розглядалася як установа, що реєструє шляхетні роди, надає та затверджує герби тощо. Одночасно почато створення Інституту родо- та знаменознавства, який очолив М. Міллер³.

М. Битинський, а саме він був промотором створення УРУ, розумів УРУ як «об'єднання українських ознаменованих родів. Основне завдання УРУ — оформлення й скріплення українських родів», у своїй діяльності УРУ «Допомагає оформленню українських родів та дає вказівки в провадженні їх. Виробляє

¹ Ширша розвідка про життя та діяльність Миколи Битинського поміщена у часописі «Пам'ятки України: історія та культура»

² Варто сказати, що великий і малий герб УНР (не сам тризуб) з точки зору геральдики є абсолютно безграмотно складений, бо основу будь якого герба складає емблема на штиг певної геральдичної форми і кольору і т. д.

³ Міллер Михайло (1883—19??) — український історик. Навчався у Московському та Харківському університетах, у 1911 р. закінчив навчання з дипломом кандидата юридичних наук, з 1925 р. — на педагогічній праці, зокрема викладав у Катеринославі, одночасно завідував археологічним відділом Історико-археологічного музею (1931—1933), у Таганрозі, Ростові-на-Дону. Після Другої світової війни — на еміграції у Німеччині.

Микола Битинський (1893–1972).

родові знамена та затверджує їх за родом. Реєструє українські роди та затягає їх до Української Родовідної Книги. Проводить родослівні пошукування. Допомагає виправленню скалічених прізвищ [1].

Згідно задуму М. Битинського «завданням кожного роду є негайно оформити свій рід, прийняти родове знамено, втягнути свій рід до Української Родовідної Книги» [2]. Стати «ознаменованим» родом, тобто отримати герб роду і зареєструвати його в Українській Родовідній книзі може будь який український рід, він має визначити з членів роду Родову раду у якій найстарший віком стає Головою цієї Ради. Рід має вести літопис роду, усі документи, світлини тощо зберігати у «родовому письмосховищі», досліджувати минуле свого роду, поріднених родів, а також написати історію свого роду. Усі «ознаменовані» роди вносяться, чи за терміном М. Битинського «втягуються» до Української Родовідної Книги, яка введена з «метою ввести в систему хронологічні записи роду та всіх його розгалужень і схоронити для потомства документальні дані про рід» [3].

Старі шляхетські роди повинні підтвердити своє шляхетство і, лише після підтвердження від УРУ, такі роди матимуть право використовувати свої історичні герби.

Практично необхідно було подати заяву встановленого зразка до УРУ, замовити в мистецькому відділі управи УРУ, герб (кольоровий і графічний), подати копії свідоцтв про народження, шлюбу чи смерті принаймні трьох поколінь, короткий нарис роду, світлини членів роду, а також «свідоцтво некаральності та моральності прохача, засвідчене двома вірогідними свідками» [4]. Особи шляхетного

походження додатково подають документи, які підтверджують його.

Коли роду буде надано герб та внесено його до УРК, то йому видадуть «одне барвне знамено великого розміру; 20 малих відрисів знамена у графічному означенні; малу грамоту, що стверджуватиме вписання роду в Родовідну Книгу, з дорученням знамена» [5].

УРК «запроваджена з метою ввести в систему хронологічні записи роду та усіх його розгалужень, і схоронити для потомства документальні записи про рід. Всі українські роди [...] будуть вписані до Української Родовідної Книги. Ці книги провадить і dokonує записів Управа УРУ. Тільки цей примірник Української Родовідної Книги має доказову силу» [6]. УРК складається з чотирьох частин: книга стародавніх родів, книга козацьких родів, книга «ново ознаменованих» родів, книга «новоудостойнених» родів.

У розділі «Додатки» у першому числі «Рід та Знамено» надруковано «Статут Української Родовідної Установи». Згідно «Загальних засад» УРУ визначається самоврядна організація і «діє на цілому українському просторі та серед еміграції» [7], а місцем перебування УРУ «є кожночасне місце осідку Українського Державного осередку» [8]. Далі йдуть розділи «Основні засади та мета УРУ», Членство, Керма УРУ, Снем Ознаменованих родів, Почесна зверхність, Рада УРУ, Гонорова Рада, Управа УРУ, Органи УРУ на місцях, Засоби УРУ, тощо.

Про головні завдання і членство вже йшлося, а от на структурі і управлінні УРУ варто зупинитися докладніше. Отож найвищим органом УРУ є Снем (з'їзд) Знаменованих Родів, який обирає Почесну Зверхність у складі 30 осіб обраних дожиттєво, що «приходить до голосу та видає свій суд в справах надзвичайної ваги, що заходять у житті УРУ» [9]. Снем обирає Раду УРУ з 21 члена на 3 роки, її головне завдання контроль за діяльністю Управи УРУ, для того Рада зі свого складу вибирає ще й Перевірочну комісію. А з «метою всебічного розгляду всього, що торкається чести роду, його прав та відзначень» [10] з'їзд обирає на 3 роки семичленну Гонорову раду. Всі ж справи УРУ між з'їздами веде Управа УРУ, яку також обирає на три роки з'їзд у складі 9 членів. Статут передбачає структуру УРУ на місцях у відповідності до адміністративного поділу. Кошти УРУ складаються з внесків членів УРУ та інших доходів. Річне справоздання передбачає укладання щорічного фінансового звіту УРУ. Ну, а зміни до статуту приймаються двома третинами голосів делегатів з'їзду УРУ, до того ж «зміна статуту не може торкатися ідеологічних засад УРУ, як рівно ж жадний орган УРУ не може зарядити скасування УРУ» [11].

Як бачимо УРУ задумувалася М. Битинським як своєрідна структура, що, крім формальної реєстрації родів, мала б виконувати функцію по згуртуванню української нації на основі спільного походження, родової спорідненості тощо. Чи під силу то було зробити на еміграції? Питання значною мірою риторичне, але те, що такі як М. Битинський задумувалися над згуртуванням українців і намагалися щось робити у тому напрямку, уже є великою справою. Треба врахувати, що те все відбувалося у таборах для переміщених осіб в Німеччині, яка ледве-ледве почала відбудовувати зруйноване війною життя і господарство. З доступних нам джерел можна назвати однодумців М. Битинського, це у першу чергу згадуваний О. Міллер, В. Сенютювич-Бережний, В. Козловський, Б. Ясенчик, Б. Лончина, М. Андрусак, О. Оглоблин. Тільки ентузіазму і бажання за тих важких часів і несприятливих обставин було замало для втілення такого проекту.

11–12 жовтня 1947 р. у таборі Майнц-Кастеллі відбувся I з'їзд УРУ. Про це подано ширшу інформацію у четвертому числі часопису «Рід та Знамено» за 1947 р. Всього згідно з інформацією, на з'їзді разом з гостями було присутніми близько 70 осіб, хоча на світлинах учасників з'їзду, як у залі так і перед входом до будинку можна нарахувати близько 30 осіб. До з'їзду було влаштовано невелику виставку оригінальних творів та фотокопій, книг, виставлено 4 числа «Рід та Знамено» тощо. На репродукції світлини у «Рід та Знамено» можна розгледіти роботи Ю. Нарбути, М. Битинського, Ю. Масютина. М. Битинський виставив емблему та печатку УРУ, 5 аркушів з прапорами військово-морського флоту.

У статті, на жаль, не подано прізвищ присутніх на з'їзді, навіть членів президії. Зачитали привітання з'їздові від імені гетьманової О. Скоропадської, від митрополита УАПЦ Полікарпа, а також М. Андрусак, З. Кузеля, О. Оглоблина, Я. Пастернака, І. Розгіна, С. Шраменка. На засіданнях зачитано низку доповідей: В. Сенютювич-Бережний «Про західно-європейську, українську та польську геральдику», М. Міллер «До питання про старі українські знамена», Я. Рудницький «Українське назвознацтво», В. Мацяк «Українське боярство XIII–XVI ст. та його державно-творча роля», М. Битинський «Українські Державні Відзнаки». Не була виголошена доповідь О. Оглоблина (захворів) «Листи Юрія Нарбути до Вадима Модзалевського рр. 1912–1918».

УРУ вдалося провести від імені Інституту родо- та знаменознацтва ще одну наукову конференцію у травні 1948 р., але цього разу

вже у Мюнхені. Після цього діяльність УРУ пішла на спад, бо паралельно активізували свою діяльність відновлене Наукове товариство імені Шевченка (НТШ) та новостворена Вільна Українська Академія Наук (ВУАН). Пізніше один з членів УРУ та Інституту родо- та знаменознавства О. Оглоблін писав «Ця установа (УРУ – автор) мала деякі завдання, які на мою думку, не належать до компетенції наукової установи чи товариства. Інша справа Інституту родознавства та знаменознавства, що існував при тій Установі (на чолі був Проф. Михайло Міллер) й де я керував відділом Родознавства» [12].

Існування УРУ виявилось коротким. Бо поруч з відновленими НТШ, ВУВ новоствореною УВАН, УРУ виявилася не конкурентноздатною та й не знайшлося лідера, який би «потягнув» цю справу.

Тепер розглянемо часопис «Рід та Знамено». Всього вийшло чотири числа, всі у 1947 р. У підзаголовку першого числа вказано «Часопис присвячений знаменництву та родовідній справі», у другому числі вихідні дані розширено, вказано, що це «Орган внутрішнього зв'язку ознаменованих родів», що видається «на правах рукопису», і що «в загальну продаж не подається», назву подано паралельно англійською та німецькою мовою, до того ж українська назва ще й повторена латинкою. Наклад – 100 примірників. У третьому і четвертому числі назва подана додатково ще й французькою мовою. Лише у другому числі вказано «адреса для листування: «Ukrainische Heraldische Institut», (16) Frankfurt a/M. – Hochst, Markt 5. В жодному числі не подано складу редакційної колегії, прізвища головного редактора, адреси редакції.

Усі числа мають по 46 сторінок. Журнал друкувався на друкарській машинці з обох сторін аркуша і тиражувався на «циклостилі». Між аркушами вклеювалися друковані високим друком окремі аркуші з ілюстраціями. Обкладинка виконувалася на грубшому жовтому папері. Оформлення обкладинки виконав М. Битинський. Вся сторінка взята в рамку, нижня лінія якої розірвана і вміщено графічну емблему УРУ, по боках якої поміщено по дві цифри року видання. Під назвою часопису накреслено квадрат в який на кожному числі наклеювався надрукований на білому малюнок.

Перше число часопису «Рід та Знамено» відкривається невідписаною редакційною статтею, за стилем схоже на М. Битинського. Оглядаючи в історичному аспекті українську генеалогію, автор пише: «Буття української нації і вся велич завдань, що ставить перед нею її положення в просторі, вимагає засадничого перегляду нашого ставлення до родовідної справи. На краях зразках нашого

минулого й сучасного, на основах нації українського стану, повинно прийти до оформлення й зміцнення українських родів. Скріплений дух в родах скріпить і родини наші, ці основні комірки нації, та зцементує її. Животворний дух, у нових засадах виховання, сприятиме виправленню багатьох хибних рис нації. Це все дасть нації те, що потрібно для непоборного, могутнього духу її не тільки для досягнення своїх найвищих ідеалів, а й ведення нації на всі часи.» [13].

Далі йдуть статті про УРУ та УРК (є підстави вважати автором М. Битинського), а по тому розвідка М. Битинського «Українські державно-національні відзнаки» (історичний оглядом української геральдики від найдавніших часів української історії до кінця козаччини). Крім зазначеної статті М. Битинський розмістив у цьому числі ще два підписаних матеріали: «Правильник до побудови українських родових знамен», «Хибне зображення знамена» (йдеться про кольори пластової емблеми). Серед інших матеріалів слід відзначити статтю М. Міллера «Матеріали до питання за тризуб», В. Сенютювича «З минулого нашої шляхти», В. Козловської «Місце знахідки цегли з Володимирівим знаменом».

Друге число починається продовженням статей М. Міллера і В. Сенютювича з першого числа. Далі йде «Клейма на посуді князівської доби» В. Козловської, «Матеріали до родословної Косачів» О. Оглобіна, «Про українські особові імення» Я. Рудницького та ін. У цьому числі немає жодної підписаної статті М. Битинського.

Третє число. Тут також немає матеріалів М. Битинського. Йде продовження статті М. Міллера, та закінчення статті В. Сенютювича, а також «Основні расові компоненти української нації» Т. Олесеви-Олесеюка, «Рідкісні імена слов'янського походження в українському назовництві» Я. Рудницького та ще кілька дрібніших матеріалів.

Четверте число. Завершується стаття М. Міллера, за якою йде праця М. Битинського «Знамена українських гетьманів (з 16 мал)», «Привісні печатки княжої доби» Я. Пастернака, «Олександр Лазаревський і українське родознавство» О. Оглобіна, «Ройси і Шварцбурги в українській історії» В. Мацяка, «Юрій Нарбут – геральдист» В. Січинського, а також низка статей і повідомлень.

Усі числа містять бібліографічні матеріали, огляди преси відповідної тематики, дрібні оголошення тощо.

На вихід чотирьох чисел «Рід та Знамено» відгукнувся І. Борщак у ч. 2 за 1949 р. паризького часопису «Україна». Він пише, що

«знайшлося на скитальщині кілька ентузіастів минулого України, кілька людей, що незважаючи на шоденні турботи матеріального життя, заснували 1947 р. «Український Інститут Родо- та Знаменознавства» [13] Органом цього інституту, що на чолі його стоїть М. Міллер і є журнал «Рід та Знамено». Матеріали вміщені у ньому досить різноманітні з ділянки сфрагістики, генеалогії, герольдії тощо» [14]. Рецензент звернув увагу на назву журналу: «чому властиво редакція вибрала «Знамено» замість «герб»? Перше досі збереглося у чехів і словінців, друге польського походження, давно вже набуло права громадянства в українській мові. Гадаємо, що не всі читачі зразу зрозуміють зміст, що його вкладає редакція в слово «Знамено» [15].

У 1960-х роках на еміграції робилася спроба перевидати часопис «Рід та Знамено», але на жаль, того не сталося. Нам здається, що перевидання цього часопису залишається побажанням і нині.

Список літератури

1. «Рід та Знамено», ч. 2. 1947. – С.46.
2. Українська Родовідна Установа // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.4.
3. Українська Родовідна Книга // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.5.
4. Українська Родовідна Установа. // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.4-5.
5. Українська Родовідна Установа. // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.5.
6. Українська Родовідна Книга // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.5.
7. Додатки. Статут Української Родовідної Установи // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.1.
8. Додатки. Статут Української Родовідної Установи // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.1.
9. Додатки. Статут Української Родовідної Установи // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.3.
10. Додатки. Статут Української Родовідної Установи // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.4.
11. Додатки. Статут Української Родовідної Установи // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.7.
12. Листи Олександра Оглобіна до Романа Климкевича // Український Історик. Ч. 1-5 (156-160), 2003 р. – С.153.
13. На новому шляху // «Рід та Знамено», ч. 1. 1947. – С.2.
14. Україна. Ч.2, 1949, – С. 144.
15. Там само.

НА РОДИНЕ КОБЗАРЯ

■ О. Толкушин (Черкассы)

В советское время довольно распространёнными были гербоподобные фалеронимы – значки с изображениями эмблем населённых пунктов. Такие значки можно было купить в любом киоске «Союзпечати», они являлись своеобразными «визитными» карточками городов, их с удовольствием приобретали туристы. Такие значки являлись предметами коллекционирования – благо они были доступными по цене – стоили всего от 10 до 25 копеек за штуку. Единственным недостатком было то, что большинство изображений на значках являлось всего лишь эмблемами, хотя и размещались они на геральдическом щите. Не редко такие изображения зачастую отличались друг от друга только расположением шестеренок, колосков и реторт. На этом фоне выгодно отличались значки с изображением гербов Российской империи. В те времена геральдика, как наука, находилась под негласным запретом, мало кто из составителей так называемых «современных гербов», был знаком с азами геральдической науки. Поэтому и распространялись так называемые «гербоиды» на значках.

Со временем геральдика как наука стала общедоступной, но поток «гербоидов» не

иссяк. Единственный положительный момент связан с тем, что со значительным ростом цен на изготовление значков, они исчезли из розничной продажи. Но также исчезли из продажи и вполне нормальные значки.

Чтобы избежать изготовления низкопробных, не имеющих никакого отношения к геральдике изображений, в конце 80-х годов прошлого века было создано Черкасское областное геральдическое общество. За эти годы

специалистами общества разработано свыше 200 территориальных гербов Черкасской области. Некоторые изображения гербов выпущены на значках.

Хочется отметить одну из последних разработок общества, сделанную для села Моринцы Звенигородского района. В соответствии с действующим законодательством каждая территориальная община (а это сёла, города, районы и области) имеет право иметь собственные опознавательные правовые знаки – герб,

флаг и другие. Герб в переводе с немецкого – наследство. Составлением, изучением и исследованием гербов занимается геральдика – одна из специальных исторических научных дисциплин. Близкими к геральдическим, функционируют и другие исторические научные дисциплины, в частности, вексиллология (наука о флаговидных отличительных знаках). Исходя из этого официальные опознавательные-правовые знаки герб и флаг должны соответствовать определённым требованиям:

- их символика должна отображать наиболее существенные исторические, культурные или другие характерные особенности территориальной общины, присущие ей в прошлом, которые отличали (идентифицировали) её среди других подобных территориальных образований;

- отображение знаково-символическими средствами особенностей территориальной общины должно отвечать требованиям геральдической (вексиллологической) науки;

- эмблемы или совокупность эмблем в создаваемых официальных отличительных знаках не должны повторять уже существующие в других территориальных общинах;

- быть соответствующим образом юридически оформленными. При наличии всех этих условий можно утверждать, что такие опознавательные-правовые знаки являются гербом и, соответственно, флагом определённой территориальной общины.

Создание территориальных гербов основывается на историко-краеведческих исследованиях по обоснованию символики. В них определяются основные идеи, которые могут быть знаково-символическими средствами отражены в гербе. Под идеи подбирается соответствующая символика. А потом, в соответствии с законами геральдики, составляется герб, его описание (или блазон, в котором геральдической терминологией и юридическими формулировками сообщается о цветовой гамме полей и фигур в гербе, их взаимном расположении – для рассмотрения и утверждения на сессии соответствующего уровня как локального законодательного акта). Чтобы определиться с наиболее характерными особенностями Моринской

территориальной общины специалисты Черкасского областного геральдического общества провели историко-краеведческое исследование по обоснованию символики (а фактически подробнейшим образом на научной основе изложили историю населённых мест Моринского сельсовета). После этого были определены идеи герба, под них подобрана соответствующая символика и составлены несколько проектов. Утверждённый сессией Моринского сельского совета герб имеет такое описание: «В лазурном поле на золотой горе стоящий кобзарь в коричневом свитке, серых шароварах, коричневых сапогах и играющий на кобзе натурального цвета. Гора обременена шестью зелёными и чёрными листьями каплевидной формы, объединённых попарно, расположенных веерообразно и соединённых серебряной нитью, окаймляющей листья и образующей дуги между тремя их парами.

Щит увенчанный золотой короной, на венце которой колоски, чередующиеся с яблоневыми листьями. Щит обрамлённый ветвями натурального цвета, сложенными вместе: сверху лавра с червлёными (красными) плодами, в середине – дубовыми с золотыми желудями и внизу – калины с гроздьями червлёных (красных) ягод. Ветви обвиты золотой лентой, на которой внизу надпись лазурными буквами: «МОРИНЦІ».

Объяснение символики. В Моринский сельсовет входят два села Моринцы и Гнилец. Поэтому в гербе Моринской сельской территориальной общины отражены исторические особенности двух населённых пунктов. В Моринцах родился Т. Г. Шевченко, здесь он сделал первые шаги, отсюда пошёл в большую жизнь. Символически эта идея изображена в виде Кобзаря с музыкальным инструментом кобзой, что отображает одно из основных и известных литературных произведений Т. Г. Шевченко «Кобзарь». Благодаря творчеству художника и поэта его родина село Моринцы стало известным всему миру. Поле, в котором изображён кобзарь, лазурное. Символическое значение этой тинктуры – красота, мягкость, доброжелательность.

Географическая особенность Моринцев – наличие в его окрестностях остатков

огромного вала времён Киевской Руси. В щите герба такая отличительная черта населённого пункта изображена в виде золотой горы. Имеются и другие значения этого символа в моринском гербе. Гора изображена в виде половины золотого диска – символического изображения восходящего солнца. Солнце – одна из звёзд. То есть в аллегорической форме отражён факт рождения в Моринцах поэта и художника Т. Г. Шевченко: здесь взошла его звезда.

Гора обременена каплеподобными листьями, что отображают главную особенность села Гнилец – гончарные промыслы. Отличительная черта гнилецкой керамики – изготовление мисок, на жёлто-горячей обливке которых изображалось шесть пар зелёных и чёрных овальных листьев, соединённых дугами – символическое отображение «дерева жизни». В щите герба эта характерная черта села Гнильца отображена на золотой горе тремя парами чередующихся зелёных и чёрных листьев, соединённых серебряными дугами.

Щит герба увенчивает корона с растительным орнаментом. В гербах сёл Черкасской области используется корона, венец которой украшают колоски. Черкасщина – земледельческий край, выращивание хлеба на её территории берёт начало со времён Трипольской культуры, а хлеб, как известно, – всему голова. Корона с колосками и есть символическое изображение снопа: венец в виде жгута колосков, перевязывающих сноп (перевесла), из которого выходят колоски. В нашем случае колоски чередуются с листьями яблони, как отображением одной из особенностей этой территории: Моринцы издавна и на протяжении длительного времени славились яблоневыми садами.

Щит обрамляют ветви, сложенные в таком порядке: сверху расположены лавровые ветви, в середине дубовые, а внизу – калиновые. Ветви лавра символизируют славу – в Моринцах родился человек, прославивший своим творчеством не только себя, но и село, в котором он появился на свет. Дубовые ветви отображают лес, примыкающий к селу. Ветви калины – символ поэзии, творчества, а также изобилия этих растений в парках и на улицах села.

Сергій Яценко (Суми)

Максим Загребя (Київ)

Ветви растений обвиты лентой, на которой надпись «МОРИНЦЫ», что означает принадлежность герба Моринской сельской территориальной общине (по наименованию расположения центра сельсовета). Цвета ленты и надписи на ней повторяют основные тинктуры в щите герба. Основные фигуры и цвета щита герба отображены на флаге Моринской сельской территориальной общины, описание флага также утверждено сессией Моринского сельсовета.

Официальная символика Моринского сельсовета прочно вошла в жизнь и стала неотъемлемой частью жизни населённых пунктов сельсовета: изображение герба можно встретить на сувенирной продукции – выпеллах, и что особенно приятно, на значках, которые уже разошлись по всему миру, приумножая славу знаменитого села. Изобразить на значке полный герб проблематично (слишком дорого), поэтому пошли по проверенному пути, изобразив на значке щит герба, а на плашке поместили наименование гербовладельца. Это первый значок с изображением герба, выпущенный за последние несколько лет в Черкасской области. Есть надежда, что фалеронимы с территориальными гербами будут выпускаться и в дальнейшем – благо разработанных гербов в области очень много (только не возможно найти средства, чтобы выпустить хотя бы первый том «Гербовника Черкасской области»). И очень хотелось бы, чтобы выпущенные значки не только вывозились иностранными туристами, но и становились достоянием жителей республики, прежде всего подрастающего поколения.

Ниже приводятся изображения значков с гербами некоторых населённых пунктов Черкасской области, ранее выпущенных Черкасским областным геральдическим обществом. В своё время для гербов населённых пунктов, изображённых на значках, также были проведены историко-краеведческие исследования по обоснованию символики.

Рік Тираж Якість Ціна

1 бані

Ø 14,5 мм. Алюміній, 0,67 гр

1993	Unc.	1,00
1995	Unc.	1,00
1996	Unc.	1,00
2000	Unc.	1,00
2004	Unc.	1,00

5 бані

Ø 16 мм. Алюміній, 0,75 гр

1993	Unc.	1,00
1995	Unc.	1,00
1996	Unc.	1,00
1999	Unc.	1,00
2000	Unc.	1,00
2001	Unc.	1,00
2002	Unc.	1,00
2003	Unc.	1,00
2004	Unc.	1,00
2005	Unc.	1,00

10 бані

Ø 16,6 мм. Алюміній, 0,85 г

1995	Unc.	2,00
1996	Unc.	2,00
1997	Unc.	2,00
1998	Unc.	2,00
2000	Unc.	2,00
2001	Unc.	2,00
2002	Unc.	2,00
2003	Unc.	2,00
2004	Unc.	2,00
2005	Unc.	2,00

Рік Тираж Якість Ціна

25 бані

Ø 17,5 мм. Алюміній, 0,95 гр

1993	Unc.	2,00
1995	Unc.	2,00
1999	Unc.	2,00
2000	Unc.	2,00
2001	Unc.	2,00
2002	Unc.	2,00
2003	Unc.	2,00
2004	Unc.	2,00
2005	Unc.	2,00

50 бані

Ø 19,2 мм. Алюміній, 1,10 гр

1993	Unc.	6,00
------	------	------

Ø 19,0 мм. Бронзоване залізо, 3,10 гр

1997	Unc.	2,00
2003	Unc.	2,00
2005	Unc.	2,00

1 лей

Ø 20,0 мм. Нікельоване залізо, 3,30 гр

1992	Unc.	6,00
------	------	------

5 лей

Ø 22,0 мм. Нікельоване залізо, 3,60 гр

1993	Unc.	8,00
------	------	------

Монети Молдови 1993–2005

Рік Тираж Якість Ціна Рік Тираж Якість Ціна Рік Тираж Якість Ціна

10 лей

Червона книга – Європейська дика кішка.

Ø 24,5 мм. Срібло 925-ї проби, 13,5 гр

2001 1.000 екз. Proof 250,00

Червона книга – Евразійський зелений дятел.

Ø 24,5 мм. Срібло 925-ї проби, 13,5 гр

2001 1.000 екз. Proof 280,00

Червона книга – Норка європейська

Ø 24,5 мм. Срібло 925-ї проби, 13,5 гр

2003 500 екз. Proof 320,00

Червона книга – Чорний лелека

Ø 24,5 мм. Срібло 925-ї проби, 13,5 гр

2003 500 екз. Proof 320,00

Свято вина

Ø 30 мм. Нікелевий сплав, 24,4 гр

2003 3.000 екз. Proof 120,00

Червона книга – Водяна куниця

Ø 24,5 мм. Срібло 925-ї проби, 13,5 гр

2004 300 екз. Proof 510,00

Червона книга – Орел королівський

Ø 24,5 мм. Срібло 925-ї проби, 13,5 гр

2005 500 екз. Proof 285,00

Чемпіонат Європи з шахів

Ø 30 мм. Нікелевий сплав, 24,4 гр

2005 500 екз. Proof 520,00

50 лей

Monastery Calarasiuca

Ø 30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Capriana

Ø 30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Condritia

Ø 30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Curchi

Ø 30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Cusilauca

Ø 30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Dobrușa

Ø 30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Frumoasa

Ø 30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Монети Молдови 1993–2005

Рік Тираж Якість Ціна

Monastery Hincu

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Hirbovat

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Hirjauca

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Hirova

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Jarca

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Рік Тираж Якість Ціна

Monastery Noul Neamt

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Raciula

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Rudi

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Saharna

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Suruceni

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Рік Тираж Якість Ціна

Monastery Tabara

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Tiganesti

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Monastery Varzaresti

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2000 1.000 екз. Proof 250,00

Костянтин Бракусі

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2001 1.000 екз. Proof 350,00

Василе Олександрі

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2001 1.000 екз. Proof 350,00

Монети Молдови 1993–2005

Рік Тираж Якість Ціна Рік Тираж Якість Ціна Рік Тираж Якість Ціна

Мірон Костін

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

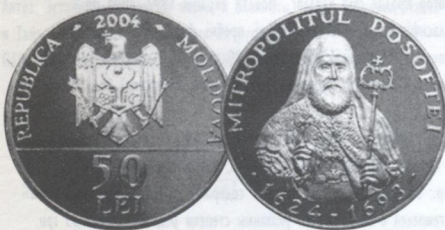
2003 500 экз. Proof 350,00

Дмитро Кантемір

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2003 500 экз. Proof 350,00

Мітрополіт Дософтії

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2004 500 экз. Proof 500,00

Георгій Уріхе

Ø30 мм. Срібло 925-ї проби, 16,5 гр

2005 500 экз. Proof 350,00

100 лей

5 років Незалежності республіки Молдова

Ø38,61 мм. Срібло 925-ї проби, 28,28 гр

1996 1.000 экз. Proof 850,00

Міхай Емінеску

Ø37 мм. Срібло 925-ї проби, 31,1 гр

2000 1.000 экз. Proof 610,00

Șтефан Нега

Ø37 мм. Срібло 925-ї проби, 31,1 гр

2000 1.000 экз. Proof 450,00

Олександр Добрий

Ø37 мм. Срібло 925-ї проби, 31,1 гр

2000 1.000 экз. Proof 520,00

525 років перемоги Șтефана Великого у битві при Васлуї

Ø37 мм. Срібло 925-ї проби, 31,1 гр

2000 1.000 экз. Proof 480,00

10 років Незалежності республіки Молдова

Ø37 мм. Срібло 925-ї проби, 31,1 гр

2001 1.000 экз. Proof 610,00

Șтефан Великий

Ø24 мм. Золото 999-ї проби, 7,8 гр

2004 300 экз. Proof 3.500,00

Буребіста – король даків

Ø37 мм. Срібло 925-ї проби, 31,1 гр

2005 500 экз. Proof 350,00

Бажаючи опублікувати своє оголошення про купівлю – продаж – обмін колекційного матеріалу необхідно надіслати на адресу редакції текст (не більш як 200 знаків) на «ТАЛОНІ ОГОЛОШЕНЬ». За цієї умови публікується безкоштовно.

Желающим опубликовать своё объявление о купле – продаже – обмене коллекционного материала необходимо прислать в адрес редакции текст (до 200 знаков) на «ТАЛОНЕ ОБЪЯВЛЕНИЙ», который дает право на бесплатную публикацию.

Anybody, who wants to publish an advertisement about purchase–safe–change of collection items, has to send a text on «ADVERTISEMENT COUPON» (up to 200 signs) in the address of the editorial board. The coupon gives a right of free publication.

Diejenigen, die ihre Anzeiaen ueber den Ein–und Verkauf, Austausch von Sammtungen zu veroeffentlichen wuenschen, haben an die Adresse der Redaction einen Text (bis zu 200 Zeichen) auf dem ANZEIGE–TALON zukommen zu lassen, der Ihnen das Recht auf die unentfletliche Veroeffentlichung gibt.

КУПЛЮ · BUY · ANKAUF

Науковану нашивку (шеврон) УМВС областей України, військових комісаріатів областей. Смірнов Петро Андрійович, пров. Партизанський 11/3, м. Славути, Хмельницька обл., 30000. Тел. (03842) 246-79; 8 097 5649363.

Автографы председателей НБУ: В. Матвиенко, В. Гетьмана, С. Тигилко, В. Ющенко, В. Стельмаха; золотую монету Украины «ОРАНТА» 500 грн. Саминский Николай Андреевич, ул. Ленина, 26, кв. 16, пгт. Куйбышево, Запорожская обл., 71001.

Куплю, обмінюю, продаю: банкноти України 1917–1920 рр., 1942 р. – Рівне, 1991–1996 рр., «кологоспні гроші», монети, поштові марки України, конверти, листівки (1991–2002 рр.). I offer all Ukrainian stamps, covers, cards, bones, «collective-farm» paper moneys. Любомир Шафран, а/с 225, Кам'янець-Подільський, 32313, Україна.

Звезды к иностранным орденам, звезды с орденами в комплекте, фотографии иностранных правителей, военачальников в мундирах с орденами. Донецк, тел. (062) 335 2556.

Шукаю матеріал «Шевченкіана», монети, бони, чеки, «картки споживача», провізорії, «кологоспні гроші», марки України. Жетони «Гетьман». Монети та банкноти колишніх республік СРСР та слов'янських країн. Пропоную: літературу, монети, марки, бони з усього світу. Сергій Гніп, Садовий проїзд, 16-34, Харків, 61100, E-mail: serhij@europe.com

Куплю старі, до 1939 р., поштові листівки за ціною 50–100 гривень з видами м. Городенки, с. Рахівець, с. Чернолиця, с. Кмишківців. Олександр, Київ, тел. (044) 4504637, після 20 год.

Медаль за успішне окончание школы, значок депутата Верховного Совета СССР, Украины. Тел. (06262) 33 493. slavnik@pisem.net

Кольорові діапозитиви (слайди) або кольорові фотографії державних паперових грошей України 1917–1920 рр., Радянської Української республіки 1919 р. (у відмінній якості). Маю на обмін бони і монети Росії, СРСР, Польщі. Петро Кравчук, смт Любешів, Волинська обл., 42200.

Куплю або обмінюю: банкноти України 1917–1919 рр., Луцької міської управи 1917–1920 рр., бон «Планство Г. Горюхов» 1861 р., бони Росії. Чекаю конкретних пропозицій. Петро Кравчук, смт Любешів, Волинська обл., 44200

Открыты, фотографии, документы, знаки и любой другой материал, связанный с городом Беая Церковь (Юрьев). Тел. (044 63) 93333; (067) 730 4899. E-mail: vinni@magnus.kiev.ua

Пивные кружки, дорогие книги по искусству, истории и т. п. Тел. (0612) 120 200.

Телефонные карточки СНГ, России и других стран. Куплю или обменяю на карты Казахстана и других стран. 642028, Казахстан, г. Петропавловск, а/я 33, Жариков Павел Сергеевич.

Куплю или обменяю на интересующий Вас материал: боны гражданской войны, лотерейные билеты СССР, облигации займов до 1957 г. 642028, Казахстан, г. Петропавловск, а/я 33, Жариков Сергей Иванович.

Куплю или обменяю знаки периода СССР: 1. Трудовые (наградные и памятные). 2. Спортивных соревнований. 3. Фестиваль 1957 г. – 642028, Казахстан, г. Петропавловск, а/я 33, Жариков Сергей Иванович.

Античные монеты, каталог бон, которые имели хождение на территории Украины; или обменяю на монеты царской России, средневековой Польши, Австро-Венгрии и боны. 31000, Хмельницька обл., г. Красилов, а/я 23, Игорь.

Боны России и всего мира. Имею обмен бон, монет, марок, наград. Ищу ХМ конверты СССР. Отвечаю всем. Олег Новиков, а/я 7, Комсомольск-на-Амуре-13, 681013, Россия.

Куплю, обменяю монеты Англии и английских колоний, а также других стран до 1953 г. Коваленко В. А., до востребования, г. Рени, Одесская обл., 68800, Украина.

Серебряные монеты Золотой Орды. Тел. (044) 464 0869, Константин.

Монеты Германии с 1873 по 1950 гг. Железный крест. Россия, 171850, Тверская обл., г. Удомля-1, а/я 22.

«Чешую» Петра I до 1699 и после 1709 г. Монеты Согда, Караханды. Украина, 348004, Луганск, а/я 20. Тел./факс (0642)551 097.

По приемлемой цене монеты России до 1917 г. и монеты, которые обращались на ее территории. Обменяю или продаю античные монеты Древней Греции, Рима, Херсонеса. Бердник И. В., ул. Гагарина, 32, кв. 37, г. Снежное, Донецкая обл., Украина.

Советскую и немецкую военную форму (погоны, петлицы, нашивки), награды, документы, фото и т. д. до 1945 г. (продам или обменяю). Шараевскому В. В., до востребования, Главпочтамт, г. Кременчуг, Полтавская обл., Украина.

ПРОДАМ · SALE · VERKAUF

Продается целиком коллекция монет современной Украины, Российской Федерации (включая монеты из драгоценных металлов), зарубежных стран. Тел. (067) 465 9998 Виталий.

Продаю, обмінюю: банкноти України 1991–1996 рр. "кологоспні гроші"; сучасні поштові марки, різні конверти і листівки України 1991–2003 рр. Відповідь усім!

I offer all Ukrainian stamps 1991-2003 years, covers bones, "collective-farm" paper moneys. Answer all!

Любомир Шафран, а/с 225, Кам'янець-Подільськ, 32331, Україна

Автор продає свій каталог "Монети України 1992–2004 рр." Класифіковано всі відомі обігові, пробні, браковані та ювілейні монети. 818 позицій, формат А5, 80 стор. 20 г. Власюк Олександр Миколайович. Вул. Корецька, 107. Березне, Рівенської обл. 34600.

Автор «Каталога монет СССР с 1921 по 1991 гг. (из обращения и в наборах Госбанка СССР)», Славянск, «Печатный двор», 2002 г., 290 стр.; вышет свою книгу. Каталог содержит описание разновидности штемпелей в виде таблиц, указаны степени редкости. Цена 35 грн. (для России 250 руб.). Дмитрий Тилижинский, а/я 6238, Донецк, 83114.

Продам каталоги Краузе, Рика, Шона и др. На CD-дисках. Тел.: (0612) 131 921, (066) 783 06 03, (066) 108 77 49.

Предлагаю более 100 компакт-дисков с военно-исторической зарубежной литературой и периодикой. Плоткин Г. А. пр. Вернадского, 89, 315, Москва, 119526, Россия. Plotkin@msk.net.ru

Автор вышет наложенным платежом за 20 грн. свой каталог "Бумажные деньги, ходившие на Украине" 1991 г., формат А5, 200 стр., без иллюстраций, тираж 2000 экз. Приведены выпуски Украины, других государств, различных организаций. Дана относительная оценка редкости. Бадаев А. С. пр. Перемоги, 121, кв. 6, Чернигов, 14038, тел. 136-871.

Автор вышет наложенным платежом за 25 грн. свой каталог "Монеты стран мира" 1991 г., формат А5, 300 стр., без иллюстраций, тираж 2000 экз. Приведены обиходные монеты XX века (кроме редкосных). Описаны изображения. Дана относительная оценка редкости. Бадаев А. С. пр. Перемоги, 121, кв. 6, Чернигов, 14038, тел. 136-871.

Автор вышет наложенным платежом за 70 грн. свой каталог "Деньги стран Европы в XX веке" 2002 г., формат А4, 340 стр., без иллюстраций, тираж 200 экз. На 5000 ил. Показаны и описаны: гербы и карты 53 стран, обиходные монеты и боны. Дана оценка в долларах США. Бадаев А. С. пр. Перемоги, 121, кв. 6, Чернигов, 14038, тел. 136-871.

Берестейський мир та Холмщина у фалеристичних пам'ятках 1918 року

Олександр Мельник (Київ),
Степан Пахолко (Львів)

Серед перших фалеристичних пам'яток періоду становлення Української Народної Республіки слід окремо назвати відзнаки, пов'язані з Берестейським (Брестським) миром між УНР з одного боку та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією з другого, який підписано 9 лютого 1918 р. Це був перший мирний договір у Першій світовій війні 1914—1918 рр. Подія ця була закарбована пам'ятною відзнакою з написом «BREST-LITOWSK 1918» (рис. 1.) Виявлена також відзнака з написом «1918 FRIEDE», випущена з нагоди закінчення Першої світової війни (рис. 2).

Крім того, 3 березня 1918 р. підписано ще один мирний договір між радянською Росією та державами Четверного союзу. За умовами цього миру Росія повинна була негайно вивести свої війська з УНР, припинити будь-яку агітацію і пропаганду проти уряду УНР та укласти з нею мирний договір. Ймовірно, з цього приводу було випущено відзнаку з написом «19 МИР 18 БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ. brest-litowsk» (рис. 3.) [1].

На той час у Німеччині та Австро-Угорщині гостро постала продовольча проблема і договір з УНР міг до певної міри її вирішити. Заради укладення миру з УНР обидві держави давали згоду на передачу їй Холмщини з Підляшшям та на виділення західноукраїнських земель у складі Австро-Угорщини в окремий коронний край. Згідно з договором, сторони відмовлялись

від взаємних претензій на відшкодування збитків, спричинених війною, обмінювалися військовополоненими та зобов'язувалися відновити взаємні економічні відносини. Уряд УНР зобов'язувався поставити цим державам 60 млн. пудів зерна, 2750 тис. пуд. м'яса та деяку промислову сировину* [2]

Договір від 9 лютого 1918 р. врятував Українську Народну Республіку від поглинання радянською Росією та мав визначальне значення для подальшого розвитку історії Західної України і, зокрема, Холмщини.

Вже 10 лютого у Львові відбулась велика маніфестація з нагоди підписання мирного договору. На Ринковій площі Львова зібрались тисячі українців: залізничники з оркестром, шкільна молодь, стрільці, члени товариства «Сокіл».

З балкону будинку «Просвіти» їх привітав посол Австрійського парламенту Кость Левицький (1859—1941), зазначивши, «що саме наша молода держава першою простягнула руку до згоди, першою здержала криваву війну» [3]. А 12 лютого у залі «Української бесіди» відбулось зібрання української громадськості, яке обговорило й схвалило «заклучення миру між Україною й осередними державами» і повернення «многостраждальної Холмської землі і Підляшшя» до «матірнього краю — України».

Закінчилися урочистості прийняттям телеграми такого змісту: «Збори українців міста Львова засилають свій гарячий привіт і глибоку подяку Українській Центральній Раді, Українській Раді Народних Міністрів та Українській Мировій Делегації за заклучення миру, що ставить Україну в ряд держав культурного світу» [3, 4].

З цього приводу Міністерство війни, уряд воєнної опіки Австро-Угорщини видав спеціальну відзнаку (рис. 4), а Український Народний комітет видав відозву із закликом до українців активно купувати відзнаку (рис. 5) [5, 6, 7].

Державницька позиція українців надзвичайно занепокоїла польських шовіністів. Польські газети заповнили

«протести» польської академічної молоді та політиків. 13 лютого із середовища польських професорів Львівського університету вийшла цинічна резолюція: «Берестейський Договір противиться непереданим правам поляків і їх найсвятішим почуванням. Кривавий біль і жаль переймає польське серця до глибини. Берестейський договір нарушає східні границі польського конгресового королівства... Берестейській договір представляється насильством... Се новий розбір Польщі» [3, 8]. Цей протест польських шовіністів втілювався у спеціальній відзнаці з терновим вінком та написом «SHELM SZCZYNA. 9.II.1918» (рис. 6).

У відповідь українські професори та доценти Львівського університету ухвалили розважливу заяву, в якій ґрунтовно доводили праукраїнськість Підляшшя і Холмщини*. Цю заяву схвалив і митрополит Андрей Шептицький. [3]

Проблема Холмщини та Підляшшя виникла ще влітку 1915 р., коли відступаюча російська армія провела масову евакуацію українського (православного) населення вглиб Росії, а рештки українського та російського населення, боячись переслідувань з боку польської католицької більшості, покинули землі Холмщини і Підляшшя. Перед відступом російське військо спалило майже всі українські села. На своїх етнічних землях залишилось близько 25000 українців.

Важкою була доля втікачів та переселенців з Холмщини, - евакуація в глибину Росії відбувалась хаотично, по дорозі більшість з них втратили все майно, багато хворіло та померло. Працювали вони на ріллі російських селян над Волгою. Завдяки вишій культурі землеробства досягли деякого добробуту. Одночасно у конфронтації з росіянами холмщани усвідомлювали себе українцями. Ще більше вплинули на їхню національну свідомість революційні події 1917 р. в Україні.

*Детальніше про історію Холмщини і Підляшшя див: Енциклопедія українознавства. — Т.10. — С. 3615—3621.

*Неспроможність Центральної Ради виконувати в повному обсязі статті договору та тиск поляків призвели до наростання суперечностей між урядом УНР та австро-німецьким командуванням в Україні, і як наслідок, до падіння демократичної Української Народної Республіки і встановлення гетьманського уряду П. Скоропадського. Німеччина Рапальським договором з більшовиками у 1922 р. оголосила Берестейський договір недійсним; Австро-Угорщина зробила його недійсним самим фактом розпаду; Туреччина в 1922 р. скасувала Берестейський договір договором з УРСР; Болгарія формально Берестейський договір не анулювала.

Навесні 1917 р. відбулось кілька нарад і з'їздів холмшан у Києві. Вирішальне значення мав Всехолмський з'їзд 7—9 квітня в Києві, в резолюціях якого було висунуто гасло: «Геть з Польщею, ми є українці і хочемо належати до України й Києва». З ініціативи делегатів з'їзду (вони також були делегатами до Центральної Ради) був ухвалена резолюція Центральної Ради від 27 листопада 1917 р. про те, що Холмщина та Підляшшя є складовою частиною УНР. Відповідно до цієї резолюції в Берестейському мирі 9 лютого 1918 р. було визнано Холмщину та Підляшшя складовою частиною УНР [9].

Але практично українська влада не встановила свого контролю над цими етнічними землями України. Остаточо Холмщина і Підляшшя увійшли до складу Польщі на підставі Ризького миру між Польщею та РСФСР від 18 березня 1921 р. [10].

Список літератури

1. Енциклопедія українознавства. — Т.1. — С.117.
2. Довідник з історії України. — С. 60.
3. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. — Львів. 1995. — С. 21—23.
4. Бібліотека ЦДІА у Львові. Відділ листівок та плакатів. — №. 4012.
5. Енциклопедія українознавства. — Т.10. — С.3717—3718.
6. Свято миру і української державності.// Українське слово. — 1918 — №.47, 50, 51.
7. Українська маніфестація у Львові.// Діло — 1918 — № 50.
8. 9.П.-1918-9.УП.// Діло — 1918 — № 179 (півріччя Берестейського миру).
9. Проти Берестейського договору// Діло — 1918 — № 143.
10. ЦДІА України у Львові. — Ф.309, оп.1., спр.788, арк.26, № 539.

1.

a2.

3.

a4.

6.

Український Народний Комітет.

П. Т.

Ц. к. Міністерство війни, уряд воєнної опіки, видає з приводу заключення берестейського мира окрему офіціальну відзнаку призначуючи узисканий з її розпродажу дохід після дотепершнього звичаю виключно на гуманітарні цілі.

Згадана проєктована артистом відзнака, представляє кївський герб Архангела Михайла з мечем і носить напись в українській і латинській мові „Берестейський мир 1918“.

Ціну продажу означив повисший уряд на 1 К 20 сот. за штуку.

З огляду на се, що доходи ц. і к. Уряду воєнної опіки є призначені до скриплення ріжнородних фондів помочи сего уряду як для жовнірів в поли, їх родин, вдів і сиріт, як рівнож на цілі Товариства Червоного Хреста, має участь в набуттю сеї мирової відзнаки окрему високу вартість і тому кожний повинен її набути.

Ся відзнака буде іменно кромі воєнно гуманітарним цілям служити кождому горожанинови, з окрема кождому Українцеві, котрого з давна живлене бажає суверенности його вітчизни сповняє заключене сего мира для тривалої окраси і як памятка в формі шпильки зглядно брошки.

Щоби помочи ц. і к. урядови воєнної опіки до здобуття більшого доходу з розпродажу повисшої мирової відзнаки, Народний Комітет рішив ся поперти його акцію ц. і к. уряду воєнної опіки і для доказу патріотичних почувань українського народу вівзвати Українців і українські організації до живої участі в закупні зглядно в замовленнях сеї відзнаки.

В случаю замовлення просимо прислати разом з числом замовлень також і готівку.

Замовлення і грошеві посилки належить висилати виключно під адресою: Галицька Центральна розпродажі офіціальної мирової відзнаки у Львові ул. Ягґайлонська ч. 20.

Львів, в цвѣтти 1918.

За Український Народний Комітет.

Др. Кость Левицький Др. Стефан Баран.

Шукаю інформацію про невстановлені фалеристичні пам'ятки,
необхідну для завершення роботи над каталогом-альманахом
«Українська фалеристика 1848—1939»

80381, Львівська обл. м. Дубляни, вул. Коцюбинського, 21, Степан Пахолко.
Моб.+38 067 3930200. e-mail: ferenca@yandex.ru

ІНДЕКС 48409

E-mail: numismat@i.kiev.ua
www.numismatics.kiev.ua

1. Відзнака «Куєм» – ймовірно відзнака Української католицької молоді. 1939р.

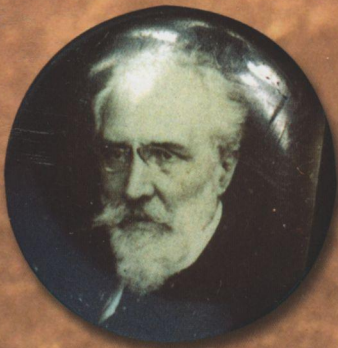
2. Відзнака «УМСА» – ймовірно спортивна відзнака з лагерів переміщених осіб («ДП»)

3. Плакета «СССС» – брак інформації.

4. Відзнака «XIII. РГОШ» – брак інформації.

6. Відзнака з портретом невстановленої особи – ймовірно проф. І. Горбачевський (1934).

5. Відзнака з якорем та стилізованим тризубом – ймовірно відзнака кубанського війська.

7. Відзнака з стилізованим зображенням тризуба – ймовірно відзнака товариства литовсько-української дружби (X ст.).

8. Відзнака «МЖГ», на звороті напис «Ольга Муринець 1917—1918» – брак інформації

FREE
KOVA 3110